Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

...1921 оной ...21-һээ гарана | № 267 (16790) | 1984 оной ноябриин 21, среда | Сэн 3 мүнгэн.

Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэ партиин эсэшэ сусашагүй анхарал оролдолго доро байдаг. Мүнөөнэй онһон техникээр хүдөө ажахые, агропромышленна комплексын бүхы һалбаринуудые хангалга дээшэлүүлэгдэхэ юм. Хүдөө нютагуудта минеральна үтэгжүүлгэнүүд бүри ехээр эльгээгдэхэ.

(К. У. Черненкын КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ хэлэһэн үгэһөө).

...РДАМНАЙ ЕХЭ ...ОРИЛГОНУУД

...үсэбтэ табан жэлэй дүрбэдэхи жэл ...үрэхэ дүтэлөө, урдамнай тэрэнэй түгэсхэхы жэл. Совет хүнүүд ехэ харюуцалгатай зорилгонуудаа гүнзэгыгөөр ...одэрэн, тэрэниие нэрэтэй түрэтэйгөөр ...тахые бэлдэжэ байнхай.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлэтэ заседани дээрэ СССР-эй экономическа болон социальна хүгжэлтын 1985 оной Гүрэнэй түсэбэй ба СССР-эй Гүрэнэй бюджедэй проектнүүд хаража ...гдэһэн байгаа. Союзна республиканудай Компартинуудай ЦК нуудай нэ...эхи секретарьнар тэрээндэ хабаадалцаһан.

Заседани дээрэ нүхэр К. У. Черненко ехэ үгэ хэлэһэн байна. Тэрэнэй ...һэн үгэ доторхи заабаринууд болон ...шололнуудые КПСС-эй ЦК сүм һайшаагаад, тэдэниие бүхы партийна, гүрэнэй ба ажахын зургаануудай, ниитын ...нүүд болон ажалша коллективүүдэй ажал ябуулгын үндэһэ һуури болохо шухала гэжэ мэдэрээ.

1985 он олон талаараа юрэ бүсын ...йха юм. Энэмнай КПСС-эй XXVII ...ездэ бэлдэлгын, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай ...лаһан Илалтын 40-дэхи жэлэй ойн ...л болохо байна. «Шэнэ жэлдэ бидэнэй бэелүүлхэ ехэ хүдэлмэридэ эдэ бүхын политическэ онсо шухала удхатай байһаниинь элитэ,—гэжэ нүхэр К. У. Черненко тэмдэглээ һэн. — ...о табан жэлые амжалтатайгаар түгэсхэжэ, арбан хоёрдохи табан жэлдэ һайн, ...а бэхи үндэһэ һуури байгуулха та... бүхы хүсэнүүдые элсүүлгын һүлдэ ...ро тэрэ үнгэрхэ ёһотой».

1985 оной түсэб болон бюджедэй проектнүүдые бэлдэхын тула бага бэшэ ...элэл оролдолгонууд гаргагдаһан, ма...й түйлалтанууд, бии байгаа дутуу дундануудые хараада абтаһан байна. 1981—...82 онуудта зарим ушар шалтагаанууд...а боложо, арадай ажахые хүгжөөлгын ...э дэлисэ хараалагдаһанһаа зарим ...ы доогуур байһаниинь мэдээжэ. ...ртимнай бодото байдалые зүбөөр ...гнэжэ, дутуу дунданануудые усадхаха, ...кономикоёо хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ талаар шэглүүлэгдэһэн нүлөө ехэтэй ...мжээнүүдые хараалаа. Һүүлэй хоёр ...лдэ арадай ажахын бүлтэ шахуу ...лбаринуудай хүдэлмэридэ һайн дүн...гта түйлагдаһан байна. Хүдөө ажахыда ...йн хубилалтанууд болохоор хүлеэгдэнэ гээд КПСС-эй ЦК-гай октябриин ...ленум дээрэ хэлэгдээ һэн. Эдэ бүхы ...убилалтанууд совет хүнүүдэй һуудал ...йдалда һайнаар нүлөөлөө. Энэ ха...а партиин экономическа политикын, ...рэнэй тодорхойлһон хараа шугамай ...б байлгын гол эрхэ нүхэсэл болоно.

...мар юумэн иимэ үрэ дүнгүүдые түйлэхэ арга олгооб! Нэн түрүүн энэмнай ...үбтэ, нютаг нютагуудта ажахын байгуулалтые хүтэлбэрилхэ талаар партийн организацинуудай, совет болон гүрэнэй органуудай бүри түсхай зорилготой, бодото хүдэлмэри ябуулһанай ...ар түйлагдаһан байгаа. Бүхы зэргын ...рнуудта эрилтэ шангадхагдаһан, ...рэг байдалай түлөө тэдэнэй харюусалга дээшэлүүлэгдэһэн байгаа. Ажалай ...й үйлэдбэриин гурим журам, эмхидхэл ...эшэлүүлгэдэ һайн нүлөө үзүүлээ. Эдэ ...мжээнүүдые арад зомнай дэмжээ ...н.

Экономикодо түйлагдаһан һайн хубилалтанууд гансал батадхагдаха бэшэ, ...рин хамтын хүсэлэл оролдолгонуудаар ...ябадхагдаха ёһотой. Зарим газарта ...эгдэл дабагдаагүй гэжэ хүдэлмэриин ...үнгүүд гэршэлнэ. Илангаяа продукциин ...оменклатурын талаар түсэбэй дүүргэлтэдэ энэ хабаатай. Зарим газарта түйлалтанаараа һанаагаа амарха ушарнууд ...гдэнэ. Иигэжэ һанаагаа амарха ёһогүйбди. Гээгдэжэ ябагшад унжагайржа ...айнгүй, дутагдалнуудаа зайсуулан даб...аха, түсэбөө дүүргэгшэд түрүүшүүлые ...сэхэ, харин түрүүлжэ ябагшад эршэеэ ...улаaруулхагүй ёһотой.

Түсэбтэ табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй түсэбэй проект экономикодо болоһон һайн хубилалтануудые хүгжөөлгэдэ ба ...атадхалгада шэглүүлэгдэнхэй. Экономикын шухала үрэ дүнгүүдэй ургалтын эршэ дэлисэ дүрбэн жэлэй дундуур ...мжээнһээ бүри ехээр тодорхойлогдонхой. Ниитын үйлэдбэриин эршэ түргэс хүгжэлтые хурдадхалгада түсхай анхарал табигдаа. Түлишын-элшэ хүсэнэй комплексын һалбаринууд горитойгоор хүгжөөгдэхэ, газай промышленность, атомна элшэ хүсэн, урдынхидал мэтэ, эршэмтэй түргэнөөр хүгжөөгдэхэ болоно. Металлургнууд, машина бүтээгшэд ехэ зорилгонуудые шиидхэхэ зэргэтэй. Хүдөө ажахы, агропромышленна комплексын бүхы һалбаринууд мүнөөнэй техникээр һайнаар хангагдаха, хүдөө нютагуудта минеральна үтэгжүүлгэнүүд ехээр эльгээгдэхэ. Капитальна барилга гол шухала асуудалнуудай нэгэниинь мүн. Эндэ ургалтын үндэр ехэ түсэбүүд хараалагдана, материалнуудаар, машина түхеэрэлгэнүүдээр барилгануудые хангалга һайжаруулагдаха.

Советүүдэй ороной ажалша хүн бүхэндэ түсэбэй социальна хубинь хабаатай юм. Хүн зоной һуудал байдалые ба соёл болбосоролой хэмжээе саашадань һайжаруулхаар, гэр байрын болон социально-ажаһуудалай барилга удаа дараалан хүгжөөхөөр хараалагдана. 1985 ондо хүн зоной бодото олзо доход 3,3 процент дээшэлхэ юм. Энэнь үнгэрһэн дүрбэн жэлэй дундуур хэмжээндэ орходоо нилээд дээгүүр. Багшанарай, хүдөө ажахын зарим хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһэн ехэ болгогдохо. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадагшадта олгогдодог хүнгэлэлтэнүүдые үргэдхэхөөр хараалагдана. Бусад шухала хэмжээнүүд, тэрэ тоодо һургуулиие хубилган шэнэлэлгэтэй холбоотой хэмжээнүүд хараалагдана.

Ороной өөрыгөө хамгаалха арга шадабариие бэхижүүлхэ эрилтэ хэрэглэмжэнүүд үргэнөөр хараада абтаа.

Гадаадын экономическа харилсаа холбоое, тиин илангаяа СЭВ-эй гэшүүн оронуудтай эршэмтэйгээр хүгжөөхэ гэжэ түсэбэй проектээр хараалагдана. Дээдэ тушаалтадай Экономическа зүблөөнэй шиидхэбэринүүд болон хэлсээнүүдһээ уламжалан гараһан бүхы заабари зүйлнүүд сүм хараада абтаа.

Түсэбэй болон бюджедэй проектнүүд партиин XXVI съездын, КПСС-эй ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй заабаринуудтай тааралдана, һүүлэй жэлнүүдтэ ороной ажабайдалда болоһон шэнэ, һайн юумэнүүд хүсэдөөр нэбтэрүүлэгдэнхэй.

Үнгэргэгдэһэн зүбшэн хэлсэлгые хараада абажа, КПСС-эй ЦК-гай Политбюро 1985 оной түсэбэй ба бюджедэй проектнүүдые гол түлэб һайшаагаад; СССР-эй Верховно Соведэй зүбшэн хэлсэлгэдэ табиха гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ дурадхаба.

«Бүхы хараалагдаһан түсэбые бодото дээрэнь бэелүүлхэ талаар нарин нягта ба залан сэхэ хүдэлмэри эмхидхэхэ гол зорилго табигдана,—гэжэ нүхэр К. У. Черненко тэмдэглээ. —ТҮСЭБ ЗААБОЛ ДҮҮРГЭГДЭХЭ ЁҺОТОЙ, харин арга боломжотой газарнуудта үлүүлэн дүүргэгдэхэ зэргэтэй».

Ажахыгаа һайнаар эрхилхэ, нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, бүри һайнаар ажаллаха гэшэ бүхы һалбаринуудай бүхы предприятинуудай хүдэлмэридэ нэбтэрүүлэн бэелүүлэгдэхэ ёһотой ниитын зорилго болоно. Ондоогоор хэлэбэл, ажахыгаа һайнаар эрхилхэ. Бүхы хүдэлмэриие тон шэнэ, үндэр дээдэ шатада гаргаха, үйлэдбэриин бүхы шатын хүдэлмэриие нарижуулан һайжаруулха гэшэ мүнөө үе сагай онсо шэнжэ мүн.

Материальна нөөсэнүүдые алмаха, арьбалха гэшэ үргэн ехэ ажал ябуулга болоно бшуу. Гэхэ зуура мүнөө урданайхиһаа тад ондоогоор хандаха ёһотойбди. Мүнөө нөөсэнүүд таһалгарягүйгөөр үргэдхэгдэжэ байха ёһотой гэжэ хараадаа абажа болохогүй. Манай үе сагта имагтал алмалта арьбалалта хэхэ гэшэ үйлэдбэриие хүгжөөлгын эгээл шухала эшэ үндэһэн болохо ёһотой. Үе сагта имагтал алмалта, арьбалалта хэхэ ябуулгануудай тодорхой түсэб табиха, тэрэниие бэелүүлхын түлөө нарин нягта хиналта тогтоохо хэрэгтэй. Жэлдээ хоёр үдэрэй туршада алмагдаһан материалаараа, түүхэй эдээрээ, түлишөөрөө хүдэлхэ гэһэн зорилго түрүү предприятинуудай жэшээгээр ажалша коллектив бүхэнэй урдаа табихынь түлэ ажал хэрэгтээ хандаа һэань, таарамжатай байха һэн.

Ажахыгаа һайнаар эрхилһэнэй ашаар предприятинуудай, областьнуудай, хизаарнуудай ба республиканудай түсэбһөө гадуур алмалта, арьбалалта хэхэ фонднуудые байгуулжа, тэдэниие ажалша коллективүүдэй социальна эрилтэ хэрэглэмжэнүүдтэ, нэн түрүүн хүн зониие медицинскэ талаарнь хангалгые һайжаруулха талаар гаргашалха гэһэн ороной түрүү коллективүүдэй үүсхэлые ЦК-гай Политбюро дэмжэбэ.

Ажалые гамтайгаар хэрэглэлгэдэ, тэрэнэй бүтээсэ дээшэлүүлгэдэ онсо анхаралаа хандуулха. Жэшээнь, хүдэлмэриин газарые аттестацилгые эмхидхэхэ талаар зарим коллективүүдэй гаргаһан үүсхэл энэ хэрэгтэ һайнаар харюусана. Днепропетровско комбайнай заводой коллективэй иимэ хүдэлмэриин дүй дүршэлые партиин Центральна Комитет һаяхан һайшаагаа. Министерствэнүүдэй, нютагай партийна, совет ба профсоюзай органуудай энэ үүсхэлые дэлгэрүүлэн тараахыень түйлаха шухала.

Ажахыгаа һайнаар эрхилхэ гэшэ продукциин шанарые хододоо дээшэлүүлхэ гэһэн удхатай. 1985 оной түсэбэй проект энэ талаар шухала даабаринуудые хараална, гэбэшье тэдэниие бэелүүлгэ хадаа ажал хэрэгэймнай эгээл доодо зэргын хэмжээн гэжэ тоолохо шухала. Ушарынь гэхэдэ, продукциин шанарые һайжаруулха хэрэг мүнөө дээрээ үшөөл хангалтагүй байһаар. Һалбари һалбариин министерствэнүүд, түбэй экономическа албан зургаанууд продукциин шанарые һайжаруулха хүдэлмэриие найдамтай үндэһэ һуури дээрэ табиха ёһотой.

Эрдэм, техникын түйлалтануудые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлхэ гэшэ үрэ түгэс хүгжэлтын үндэһэ һуури болоно. Түсэбэй проект дотор шэнэ түхэлэй машина, түхеэрэлгэнүүдые зохёон бүтээхэ, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ, түрүү технологи үргэнөөр нэбтэрүүлхэ, продукци шэнэлхэ гэхэ мэтэ зүйлнүүдые нүхэр К. У. Черненко һайнаар сэгнэхэ зуураа, хэрбээ эрдэм, техникэ хүгжөөхэ асуудалнуудые үргэн ехэ хараа шэглэлтэйгээр хараха болоо һаа, энэ хэрэг хангалтагүй байна гэжэ тэмдэглээ. Тиимэһээ эрдэм- техникын хүгжэлтэ дэбжэлтые хурдадхаха, экономикын бүхы шатануудта тэдэниие хүтэлбэрилгые нарижуулан һайжаруулха асуудалнуудые КПСС-эй ЦК-гай һаяын Пленум дээрэ хаража үзэхэ шухала гэжэ Политбюро тоолоно.

Хүтэлбэрилгые, ажахы эрхилэлгые нарижуулан һайжаруулха гэшэ түбхын түрүүшын зорилго мүн. Табан министерствын предприятинуудай бэеэ даангы байлгые, харюусалгые үргэдхэхэ талаар үнгэргэгдэжэ байһан туршалга энэ хэрэгтэ ехэ үүргэ дүүргэнэ. Ерэхэ жэлдэ үшөө 21 союзна ба республиканска министерство тэрээндэ хабаадуулагдаха байна. Тэрээнһээ гадна олохон областьнуудай хүн зоной ажаһуудалые хангалгын предприятинууд шэнэ гуримда оруулагдаха юм.

Экономико хүгжөөхэ талаар манай гаргаһан бүхы хүсэлэл оролдолгонууд эсэсэй эсэстэ арад зоной һуудал байдалые һайжаруулха гэһэн зорилготой. Ажалшадай ашаг олзо жэлһээ жэлдэ ургана, эрхим һайн шанартай эд бараа худалдажа абаха гэһэн тэдэнэй эрилтэ дээшэлнэ. Энэншье зүб юм ааб даа. Зүгөөр эрилтэ хэрэглэмжэнүүдыень гүйсэд дүүрэнээр хангаха талаар промышленность түгэс бэлэн бэшэ байшоо. Тэрэ муу шанартай эд бараа элбэг ехээр гаргана, хүн зоной үргэнөөр хэрэглэдэг, һайн шанартай эдлэл хэрэгсэлнүүдые үшөөл багаар үйлэдбэрилнэ. СССР-эй Хүнгэн промышленностиин министерствын хүтэлбэрилэгшэд худалдаа наймаада гаргагдадаг эд бараанай ямар байһые нарилаар шэнжэлжэ, хараада абажа шаданагүй, хэдэ хэдэн шухала үйлэдбэриие хубилган шэнэлхэ тухай анхаралаа хандуулнагүй. Хүн зондо эд бараа, эдлэл хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилэн гаргадаг машина бүтээлгын олохон һалбаринуудые, мүн худалдаа наймаанай эмхинүүдые иигэжэ зэмэлжэ болоно. Эд бараа үйлэдбэрилдэг, хүн зониие хангада- экономикын бүхы һалбаринуудые, шатануудые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ гэшэ энэ талаар партиин бэелүүлжэ байһан тодо хурса хараа шэглэл болоно.

Партиин зүгһөө экономико хүтэлбэрилгын хэмжээе саашадань дээшэлүүлгэһээ, олониитын дунда партийно-политическэ хүдэлмэриие али болохоор һайжаруулгаһаа ажалай амжалта сэхэ дулдыдана бшуу. Партийна комитедүүдэй, совет болон ажахын органуудай, бүхы ажал ябуулгануудай, эмхидхэлэй ба пропагандистска бүхы хэмжээ ябуулгануудай саг соогоо абталга, үндэһэ һууритай байлга хэлбэришэгүй хуули ёһон болохо зэргэтэй.

Социалис мүрысоон мэтэ хүсэтэ эрхэ нүхэсэлые гүйсэд дүүрэнээр ашаглаха хэрэгтэй. Ажалша коллективүүдтэ тэрэнэй ямараар эмхидхэгдэһэнһээ, ямар түхэл шэнжэнүүдэй шалгагдаһанһаа, тэрэнэй үрэ дүнгүүдэй олониитын дунда ямараар мэдээсэгдэжэ байдагһаа үйлэдбэриин үрэ дүнгүүд горитой дулдыдадаг гэшэ.

1985 оной түсэбтэ даабаринуудые дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбые амжалтатайгаар түгэсхэхэ талаар шэглүүлэгдэһэн эмхидхэлэй, ниитэ-политическэ хүдэлмэри ябуулхыень союзна республиканудай Компартинуудай ЦК-нуудта, хизаарай, областной, окружной, городской ба районно партийна комитедүүдтэ, эхин партийна организацинуудта, министерствэнүүд болон албан зургаануудта, совет, ажахын, профсоюзай болон комсомолой органуудта дурадхагдаа.

Гүрэнэй түсэбтэ даабаринуудые дүүргэхын, ажалдаа үндэр ехэ амжалтануудые түйлажа, ленинскэ партиин XXVII съездые угтахын түлөө социалис мүрысоондэ эдэбхитэйгээр хабаадаха уряатайгаар КПСС-эй ЦК-гай Политбюро оронойнгоо коммунистнуудта, бүхы ажалшадта хандаба. Партиин түсэбүүд түрэл дүтымнай хэрэг болоно гэжэ тоолодог совет хүнүүд энэ уряае халуунаар һайшаан угтаба.

(«Правда» газетын түрүү бэшэг).

РСФСР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ

...ФСР-эй Министрнүүдэй ...дэй заседани ноябриин ... болобо. КПСС-эй ЦК-гай ...бриин (1984 он) Пленумэй ...дхэбэринүүдэй үндэһөөр ... хоолой нөөсэнүүдые тоггүйгөөр ехэдхэхэ зорил... РСФСР-тэ Мелиорациие ...эхэ, шанаржуулагдаһан ... таряалангые хэрэглэлгын ... үрые дээшэлүүлхэ удаан ...рой программа тухай ...лал хаража үзэгдэһэн байна.

...ФСР-эй экономическа болон социальна хүгжэлтын 1985 оной Гүрэнэй түсэбэй болон РСФСР-эй Гүрэнэй бюджедэй проектнүүд заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдээ.

СССР-эй экономическа болон социальна хүгжэлтын 1985 оной Гүрэнэй түсэбэй болон СССР-эй Гүрэнэй бюджедэй проектнүүдээр КПСС-эй ЦК-гай тоггоолые, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын хэлэһэн үгэ доторхи заабаринууд болон тобшололнуудые РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет бүримүһэн һайшаагаад, хүтэлбэри болгон бэелүүлхэ гэжэ шиидхээ, республикын экономическа ба социальна саашанхи хүгжэлтые хангаха ажал ябуулгадаа тэдэниие үндэһэ һуури болгон баримталха гэжэ РСФСР-эй министерствэнүүд болон албан зургаануудые, автономито республиканудай Министрнүүдэй Соведүүдые, арадай депутадуудай Соведүүдэй гүйсэдкомуудые уялгалба.

Үнгэргэгдэһэн зүбшэн хэлсэлгые хараада абан, РСФСР-эй экономическа болон социальна хүгжэлтын 1985 оной Гүрэнэй түсэбэй ба РСФСР-эй гүрэнэй бюджедэй проектнүүдые РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет гол түлэб һайшаагаад, республикын Верховно Соведэй ээлжээтэ сессиин үзэмжэдэ заагдаһан проектнүүдые табиха шиидхэбэри баталан абаба.

(ТАСС).

КПСС-эй ОБКОМДО, БУРЯАДАЙ АССР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДТЭ, ОБЛСОВПРОФТО

1985 ОНОЙ ТАРИЛГЫН ХҮДЭЛМЭРИДЭ ХҮДӨӨ АЖАХЫН БОЛОН ГАЗАР УҺАЛХА ТЕХНИКЭ БЭЛДЭХЭ ТАЛААР ЗАГАРАЙН, ХОРИИН РАЙОНУУДАЙ МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ, ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ ҮҮСХЭЛ ТУХАЙ

1985 оной тарилгын хүдэлмэридэ хүдөө ажахын болон газар уһалха техникээ саг болзортонь эрхим шанартайгаар бэлдэхэ талаар Загарайн, Хориин районуудай колхоз, совхозуудай, «Сельхозтехника», «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй, мелиоративна эмхинүүдэй механизаторнуудай, хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй социалис уялганууд дэмжэгдээ.

Загарайн, Хориин районуудай колхоз, совхозуудай, «Сельхозтехника», «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй, мелиоративна эмхинүүдэй, механизаторнуудай, хүдэлмэришэдэй, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй үүсхэлые үргэнөөр дэмжэлгэ эмхидхэжэ, 1985 оной тарилгын хүдэлмэридэ машинно-тракторна паркаяа, мүн газар уһалха түхеэрэлгэнүүдээ саг болзортонь эрхим шанартайгаар бэлдэлгэ хангахаар колхоз, совхозуудай, «Сельхозтехника», «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй, уһанай ажахын эмхинүүдэй предприятинуудай дунда социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхээр КПСС-эй Гусиноозерско, Северобайкальска горкомууд, райкомууд, райгүйсэдкомууд, хүдөө ажахын болон бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай райкомууд уялгалагдаа.

Республикын Хүдөө ажахын, Мелиорациин ба уһанай ажахын министерствэнүүд, Госкомсельхозтехникэ, «Бурятплодоовощхоз», «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүд, хүдөө ажахын ба бэлэдхэлэй хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай обком техникээ саг болзортонь шанартайгаар бэлдэхэ талаар моральна болон материальна урмашуулгын нэмэлтэ хэмжээнүүдые зохёохоор уялгалагдаба. Тэрэшэлэн колхоз, совхозуудай техникээ хоёр халаанда хүдэлгэхөөр шадабари мэргэжэлтэй механизаторнуудаар хангажа, колхознигуудые, мүн совхозуудай хүдэлмэришэдые баян ургаса ургуулхаар түрүү агротехническэ, агромелиоративна онол аргада, машинануудые тааруулан тодхохо, агрегадууд болгон бүридхэхэ дүримдэ, ажал дээрэ гэнэ усал һэргылхэ онол аргада һургаха болоно.

Колхоз, совхозуудай, «Сельхозтехникын» предприятинуудай мастерскойнуудай хүдэлмэриие хоёр халаанда эмхидхэжэ, заһабарилгын технологи нарижуулан һайжаруулжа, шанарыень дээшэлүүлхэ, мүн ажалай түрүү онол арга нэбтэрүүлхээр уялгалагдаһан байна.

Хабарай тарилгын хүдэлмэриин эхин болотор уһалууриин болон хатаалгын һубаг, ханаабуудые бэлдэхэ хүдэлмэреэ дүүргэхэ, мүн газар уһалха үедэ ирригационно түхеэрэлгэнүүдэй хүдэлмэриие һаадгүйгөөр хангажа, мелиораци хэгдэһэн газараа ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ болоно.

Колхоз, совхоз бүхэндэ, уһанай ажахын эмхинүүдэй болон «Сельхозтехника», «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүдэй предприяти бүхэндэ техникэ ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, мүн тракторнуудта, комбайнуудта, уһа сасаха ба бусад машинануудта ажаллажа, үндэр бүтээсэ түйлаһан түрүү механизаторнуудай дүй дүршэлые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ хэмжээнүүдые зохёохоор уялгалагдаба.

Республикын болон районуудай газетэнүүдэй редакцинууд, Телевидени болон радио-дамжуулгын комитет 1985 оной тарилгын хүдэлмэридэ хүдөө ажахын, газар уһалха техникээ, мүн мелиоративна системэнүүдээ бэлдэхэ талаар дэлгэрүүлэгдэһэн социалис мүрысөөнэй ябасые үргэнөөр харуулхаар уялгалагданхай.

ЗАГАРАЙН РАЙОНОЙ КОЛХОЗ, СОВХОЗУУДАЙ, «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА», «СЕЛЬХОЗХИМИЯ» НЭГЭДЭЛНҮҮДЭЙ, УҺАНАЙ АЖАХЫН ЭМХИНҮҮДЭЙ МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ, ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ

СОЦИАЛИС УЯЛГАНУУД

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлэй тарилгын хүдэлмэридэ техникээ саг болзортонь шанартайгаар бэлдэхэ хэрэгые онсо шухалада тооложо, КПСС-эй ЦК-гай майн (1982 он) Пленум дээрэ абтаһан ороной Эдеэ хоолой программа бэелүүлгэмнай олонхи ушарта техникээ бүтээсэтэйгээр хүдэлгэһэнһөө сэхэ дулдыдаха гэжэ һайн ойлгоһон бидэнэр, районой агропромышленна нэгэдэлдэ ородог колхоз, совхозуудай, предприяти, эмхинүүдэй механизаторнууд, хүдэлмэришэд, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэд өөһэдтөө иимэ социалис уялгануудые абанабди.

Газарай хүрьһэ элдүүрилхэ, тарилга хэхэ бүхы машинануудаа, мүн ороохо таряанай комбайнуудай 70 процентһээ үсөөн бэшыень 1985 оной январиин 1 болотор бэлэн болгожо, апрелиин 1 хүрэтэр таряа хуряаха комбайнуудаа, техническэ хангалгын нүүдэл түхеэрэлгэнүүдые бэлдэжэ гүйсэд дүүргэхэбди. Энэ хугасаа соо тракторнуудаа техническэ талаар 93 процент, хүсэтэй, бүтээсэ ехэтэй К-700, Т-150 түхэлэй тракторнуудаа 97 процент бэлэн болгохобди.

Тэжээл бэлдэхэ бүхы машинануудаа, тэрэ тоодо тэжээлэй К-100 түхэлэй комбайнуудые 1985 оной майн 1 болотор заһабарилжа бэлдэхэбди.

Хүсэгэй бүлүүр агрегадуудай 85 процентһээ бага бэшыень, уһа сасадаг түхеэрэлгэнүүдэй 90 процентыень февралиин 23 болотор бэлэн болгожо, хабарай тарилгын хүдэлмэриин эхилтэр үлэһэн агрегадуудаа, түхеэрэлгэнүүдээ, уһалууриин, хатаалгын бүхы һубаг, ханаабуудаа бэлдэжэ дүүргэхэбди.

Машинно-тракторна парк ашаглалгые һайжаруулха зорилготойгоор 1985 ондо машинануудай бүтээсые 3—4 процентээр дээшэлүүлжэ, техникэ харууһалха гаргашые 5,5 процентээр доошолуулжа, түсхай нормын ёһоор гаргашалагдахаар тодорхойлогдоһон дизельнэ түлишэеэ 2,5 процентһээ бага бэшээр алмаха, мүн ажалай гэнэ усалай аюулгүйн техникэ нарилаар сахилгые хангаха болонобди.

Бүхы колхоз, совхозуудта машинануудай хорёогой, техническэ хангалгын саг үргэлжын албан байгуулжа, шадабари мэргэжэлтэй механизаторнуудай дундаһаа мастер-заһабарилагшадые, слесарьнүүдые тэндэ томилхобди.

Колхоз, совхозуудта, Госкомсельхозтехникын һуралсалай комбинадта хүсэд хүрэхөөр механизаторнуудые һурган бэлдэжэ, мүн мэргэжэлыень дээшэлүүлхэбди.

Хэрэглэмжэһээ гаргагдаһан техникын, мүн шэнэ узел, агрегадуудта ургэтэһэн жасын ашаар райсельхозтехникын һэлгэн абаха техническэ пунктын дэргэдэ узел, агрегадуудые һэлгэжэ абаха жаса байгуулагдаха юм. Энээнэй ашаар заһабарилгын жасада тушаагдаһан узел, агрегадууд тэрэ үдэртөө һэлгэгдэжэ абтаха болоно.

1985 оной тарилгын хүдэлмэридэ техникээ саг болзортонь шанартайгаар бэлдэхээр дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые абахадаа, бидэ колхоз, совхозуудай, «Сельхозхимия», «Сельхозтехника» нэгэдэлнүүдэй, уһанай ажахын эмхинүүдэй, механизаторнуудые, хүдэлмэришэдые, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдые арбан нэгэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ машинно-тракторна паркаяа, газар уһалха техникээ һайнаар хүдэлгэхөөр бэлдэхын тула социалис мүрысөөндэ оролсохыень уряалнабди.

Зүблөөндэ хабаадагшадай даалгабаряар гараа табигшад: **Б. П. Раднаев** — «Дружба» совхозой ахамад инженер, **В. Р. Гордеев**—«Гигант» колхозой ахамад инженер, **Д. М. Яковлев** — XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой түрүүлэгшэ, **А. Т. Стопичев**—УОС-ой начальник, **Г. В. Пруидзе** — Онохойн совхозой директор, **И. Д. Ашаров** — районой «Сельхозтехника» нэгэдэлые эрхилэгшэ, **Н. Б. Ботоев**—Загарайн РАПО-гой соведэй түрүүлэгшэ.

ХОРИИН РАЙОНОЙ СОВХОЗУУДАЙ, «СЕЛЬХОЗТЕХНИКА», «СЕЛЬХОЗХИМИЯ» НЭГЭДЭЛНҮҮДЭЙ, УҺАНАЙ АЖАХЫН ЭМХИНҮҮДЭЙ МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ, ХҮДЭЛМЭРИШЭДЭЙ, ИНЖЕНЕРНО-ТЕХНИЧЕСКЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ

СОЦИАЛИС УЯЛГАНУУД

КПСС-эй XXVI съездын болон партиин ЦК-гай удаадахи Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлэн, районой агропромышленна нэгэдэлэй ажалшад гүрэндэ таряа, хартаабха, овощ худалдахаар абаһан уялгаяа амжалтатайгаар дүүргэбэ. Байгаа ондо гүрэндэ 25 мянга гаран центнер ороохо таряан тушаагдаа. Районой малшад гүрэндэ һү худалдаха жэлэйнгээ түсэбые амжалтатайгаар дүүргэжэ байна. Мүнөө бэлэдхэлэй пунктда түсэбһөө гадуур 3,5—4 мянган центнер ...н тушаагдаха юм.

Тогтууритай баян ургаса ургуулхын тула машинануудаа бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлгэхэ байһанаа һайн ойлгожо, ерэхэ жэлэй тарилгада машинно-тракторна паркаяа саг болзортонь шанартайгаар бэлдэхэ хэрэгтэ гол анхарал хандуулхаар шиидээд, өөһэдтөө иимэ уялгануудые абабабди.

Газарай хүрьһэ элдүүрилхэ, тарилга хэхэ бүхы техникээ 1985 оной январиин 1 болотор эрхим шанартайгаар заһабарилаад, ороохо таряанайнгаа комбайнуудай 65 процентһээ үсөөн бэшыень бэлэн болгохоор хангахабди. Энэ хугасаа соо Хасууртайн, Үдын совхозуудта комбайнуудай заһабарилга дүүргэгдэхэ юм.

Апрелиин 1 болотор тракторнуудаа техническэ талаар 92 процент, хүсэтэй, бүтээсэ ехэтэй К-700, Т-150 түхэлэй тракторнуудаа 95 процент бэлэн болгохобди.

Тэжээл бэлдэхэ бүхы техникээ 1985 оной апрелиин 15 болотор, харин АВМ агрегадуудаа июниин 1 хүрэтэр бэлдэжэ дүүргэхэбди.

Газар уһалха техникээ мартын 1 болотор бэлэн болгожо, хабарай тарилгын хүдэлмэриин эхилтэр уһалууриин, хатаалгын һубаг, ханаабуудые бэлдэжэ дүүргэхэбди.

Ороохо таряанайнгаа бүхы комбайнуудые 1985 оной апрелиин 15 болотор, ороохо таряа сэбэрлэхэ техникээ августын 1 хүрэтэр бэлдэхэбди.

Машинно-тракторна парк ашаглалгые һайжаруулха зорилготойгоор 1985 ондо машинануудай бүтээсые дээшэлүүлжэ, халаан бүхэндэ эталонно трактор бүхэнэй бүтээсые дунда зэргээр условноор эталонно 7 гектар хүрэтэр нэмээжэ, техникэ харууһалха гаргашые 2—3 процентээр доошолуулхабди. Мүн тарилгын үедэ нормын ёһоор гаргашалагдахаар тодорхойлогдоһон дизельнэ түлишэеэ 2,5 процентһээ бага бэшээр алмахабди.

Районой «Сельхозтехника» нэгэдэлэй хүдэлмэрилэгшэд узел, агрегадуудые заһабарилха, элэжэ муудаһан детальнуудые һэргээжэ, хуушан түхэлдэнь оруулха хүдэлмэриингөө хэмжээе үргэдхэхэ байна. Мүн ажахынуудта заһабарилагдажа байһан техникые дефектнэ ведомостиин ёһоор запас частяар, заһабарилгын материалаар хангаха хүдэлмэри эмхидхэхэ юм. Тэрэшэлэн эндэ совхозуудта, районой нэгэдэлдэ бии байгаа үйлэдбэриин бүхы хүсэн гүйсэд хэрэглэгдэхэ байна.

Тарилгын хүдэлмэриин эхилхэдэ районой «Сельхозтехника» нэгэдэлдэ, мүн совхозуудта узел, агрегадуудые һэлгэн абахаар шухала хэрэгтэй жаса байгуулагдаха юм.

Үбэлэй үедэ Хориин СПТУ-гай баазада, совхозуудта, районой «Сельхозтехника» нэгэдэлдэ хүсэд хүрэхөөр механизаторнуудые һурган бэлдэжэ, тэдэнэй мэргэжэл шадабариие дээшэлүүлхэбди.

1985 оной тарилгын хүдэлмэридэ техникээ саг болзортонь шанартайгаар бэлдэхэ талаар дээшэлүүлэгдэһэн социалис уялгануудые абаһан бидэнэр республикын тарян ажалай бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй манай үүсхэл дэмжэжэ, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түгэсхэхы жэлдэ һайнаар бэлдэжэ, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэринүүдые эмхитэйгээр ябуулхыень уряалнабди.

Хориин районой механизаторнуудай, инженерно-техническэ хүдэлмэрилэгшэдэй даалгабаряар гараа табигшад:

О. А. Катин—«Георгиевский» совхозой тракторно-таряан ажалай бригадын бригадир, **Ю. В. Белоусов** — районой «Сельхозтехника» нэгэдэлые эрхилэгшэ, **Р. Д. Дандаров** — Анаагай совхозой комбайнер, **Ц. Ж. Ширапдоржиев** — Үдын совхозой директор, **Х. Н. Бадмацыренов** —Хүрбын совхозой тракторно-таряан ажалай бригадын бригадир, **А. М. Шевченко** — Хасууртайн совхозой директор, **Н. М. Миронов**—Дэдэ-Тайлсын совхозой ахамад инженер, **Ю. А. Тарасов** — Хүлэй совхозой ахамад агроном, **Ц. Б. Батуев** — Хориин совхозой отделениие эрхилэгшэ, **Г. М. Карнаков** — Хориин ПМК-гай начальник, **В. Е. Салдруев** — районой «Сельхозхимия» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ, **К. А. Урмакшинов**—Хориин РАПО-гой соведэй түрүүлэгшэ.

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө

ЛЕКЦИОННО ПРОПАГАНДЫН АША ҮРЫЕ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Республикымнай хүдөө ажахын хүдэлмэришэд арбан нэгэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбүүдые бэелүүлхын түлөө эршэ зоригтойгоор ажаллажа байна.

БАМ-ай барилгашад хараалһан сагһаа нэгэ жэлээр урид «алтан» залгалаа холбожо, баатаршалга ажалай жэшээ харуулаа. Мүнөө үедэ БАМ-ай бүхы түмэр зам дээгүүр поездүүд ябажа эхилбэ.

Республикын ажалшадай болон коллективүүдэй түсэбтэ даабаринуудые дүүргэлгые ухаан сурталай талаар хангалга ехэ удха шанартай. Эндэ лекционно пропаганда онсо һуури эзэлдэг гээшэ. КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, республикын партийна организацинууд «Знание» бүлгэмэй эмхинүүдэй хүдэлмэриие, лекционно пропагандые нарижуулан һайжаруулхада багагүй анхарал хандуулна.

Лекционно пропаганда эмхидхэлгын талаар Харьковска областиһаа бии болоһон дүй дүршэлые нэбтэрүүлхэ зорилготойгоор тусхай хэмжээ ябуулгануудые август һарада КПСС-эй обком баталһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй болоһонһоо хойшо лекцинүүдэй тематическа шэглэлнүүдтэ, гол удхада, шанар шэнжэдэ, аша үрэдэнь ехэ анхарал хандуулагдана. Лекторнуудай хүдэлмэри хүндэтэйшье, хүшэршье хэрэг болоно. Юуб гэхэдэ, парти, правительствын шиидхэбэринүүдые, гүрэнэй дотоодын болон гадаадын политикые, социалис байгуулалтые, экономическа хубилалтануудые — эдэ бүгэдые тодо хурсаар, һонирхомоор, гүнзэгыгөөр хүн зондо ойлгуулжа үгэхэ гээшэ тон ехэ удха шанартай. «Знание» бүлгэмэй республиканска болон районно эмхинүүд лекционно пропагандые үндэр хэмжээндэ, ажалшадай сэдьхэлдэ бодол хүдэлгэмөөр ябуулхын тула яhала ехэ хүдэлмэри эмхидхэнэ.

Улаан-Үдэ городто уншагдадаг лекцинүүдэй гол удхань, шанарынь нилээд һайжараа. Николаевска «Знание» ажалша коллективүүдтэ үнгэргэгдэдэг бүхы лекцинүүдэй 60 процентһээ дээшэнхи хубинь республикын «Знание» бүлгэмэй штатын лекторнуудаар уншагдадаг болонхой. Мүнөө үедэ республикын «Знание» бүлгэмэй 12 мянга гаран лектор тоологдоно. Тэдэнэй 598 эхин эмхинүүдтэ хубаарилагдаа. Үнгэрһэн жэлэйхитэй сасуулбал, мүнөө жэлдэ 17 эхин эмхи олон болоо. Республикын лекторнуудай бүридэлдэ эрдэмэй 46 доктор, эрдэмэй 645 кандида-дууд бии. Жэл бүхэндэ республика соомнай 100 мянган лекци уншагдана. Лекционно пропагандын ашаг үрэ һайжаруулха хэрэгтэ кадрнуудэй онсо шухала һуури эзэлдэг байһаниинь хэндэшье мэдээжэ. Тиимэһээ тэдэнэй мэргэжэл дээшэлүүлгэдэ республиканска болон районно правлениинүүдэй зүгһөө бага бэшэ анхарал хандуулагдана. Мүн лекционно пропагандада олон янзын онол арганууд хэрэглэгдэжэ болоо.

Элдэб бүлгэмэй ажалшадта зорюулагдан, ниитын-политическа уншалганууд болодог. Эрдэмэй янза бүриин һалбаринуудаар лекцинүүдэй циклнүүд эмхидхэгдэнэ, научно-практическа конференцинүүд, тематическа уншалганууд, аман үгын журналнууд болон «Эрдэмэй үдэрнүүд», «Мэргэжэлтэн үдэрнүүд» гэхэ мэтэ үдэшэнүүд үнгэргэгдэнэ.

Республика соомнай арадай 167 университет хүдэлдэг юм. Тэндэ 36200 гаран хүн һуралсана. Педагогическа эрдэмэй—39, гүрэн ба хуули ёһо шудалалгын — 26, элүүр энхые хамгаалгын — 27, соёлой — 31 университет тоологдоно. Дурсагдаһан университедүүдтэ шагнагшад олоороо хабаададаг байха юм.

«Бурятэнерго» нэгэдэлэй РЭУ-дэ «Энергетикэдэ—техническа хүгжэлтэ» (ректорынь В. К. Шнайдер), Прибайкалиин районой «Педагогическа эрдэмэй» (ректорынь Г. И. Житихина), Ц. Сампиловай музейдэ «Уран зурагай искусство» арадай университедүүд үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэнэ.

Районно лекторнуудай эмхинүүд соёлой байшангуудта, клубуудта лекцинүүдые үнгэргэхэдээ, элдэб янзын онол аргануудые олошоруулжа оролдоно. «Знание» бүлгэмэй правлениин президиум республиканска Соёлой министерствэтэй хамта «Клубуудта лекционно пропагандын байдал ба түүнэй һайжаруулха хэмжээнүүд тухай» тогтоол баталан абаһан байна.

Октябрьска, Железнодорожно, Зэдын болон бусад районно эмхинүүд ниитын онол аргануудые эдэбхитэйгээр хэрэглэнэ. Жэшээнь, Зэдын районно 25 лектори, 12 лекцинүүдэй цикл эмхидхэгдэнхэй. 1984 ондо 14 дахин аман үгын журнал үнгэргэгдөө. Зэлтэрын, Зарубиной, Дэрэстэйн хүдөө соёлой байшангуудта «Хонишодой хаһа», «Сагаан алтанай бэрхэшүүл» гэһэн аман үгын журналнууд, «Дуулаа, ханхина, түрэл Бурядни!» «Ленинэй замаар—зүрхэн соо» гэжэ тематическа үдэшэнүүд болоо. Колхоз, совхозуудта үнгэргэгдэдэг «Партиин экономическа политика», «Арбан нэгэдэхи табан жэлдэ хүдөө нютагай социальна хүгжэлтэ» гэһэн темэнүүд хүн зоной анхарал татана.

«Знание» бүлгэмэй Центральна соведэй правлени, лекторнуудэй методическа мэргэжэл дээшэлүүлхэ, зорилгоор удаан болзороор табигдаһан түсэбэй ёһоор, бүхы шатын лекторнуудые һургана.

Тиигэжэ эхин эмхиин, районно, республиканска шатын лекторнууд тусхай программаар мэргэжэлээ дээшэлүүлнэ.

Советскэ районно организациин дүй дүршэлые халан абажа, олон тоото районно эмхинүүд жэлэй болзороор лекционно пропаганда үнгэргэхэ түсэб табидаг болонхой. Энэ ушар эмхидхэлэй хүдэлмэридэ онсо шухала гурим бии болгоо. Республика соомнай хүн зоной, ажалшадай дунда эрдэм дэлгэрүүлхэ талаар тусхай янзын системэ бии боложо байнхай гэхэдэ алдуу болохогүй.

Улаан Үдын «Теплоприбор» заводто «Знание» бүлгэмэй эмхи (түрүүлэгшэнь Г. В. Козлова) удаан болзорто хараалагдаһан комплексно түсэб табижа, лекцинүүдые эмхидхэдэг дүй дүршэлтэй болонхой. Энэ эмхидэ 47 лектор бии. Тэдэнэй дунда предприятиин хүтэлбэрилэгшэд, таһагуудые даагшад, мэргэжэлтэд ороно. Энэ заводто лекцинүүдые шагнахаар 11 бүлэг бии болгогдонхой. Бүлэг бүхэндэ жэл соо 12 лекци гү, али аман үгын журналнууд, үдэшэнүүд үнгэргэгдэдэг. Уншагдадаг лекцинүүдэй тематикань олон янзын асуудалнуудаар баталагданхай. Улаан-Үдын нарин сэмбын комбинадай эмхиин лекторнууд (түрүүлэгшэнь Е. Ф. Горькова) 17 лекционно бүлэгтэ паспортизаци үнгэргэжэ, хүдэлмэришэдэй һонирхол элирүүлээд, удаан болзорой түсэб табяа.

Мүн комбинадай хүдэлмэрилэгшэдэй ажаһуудаг газарта, хамтын байрануудта һонирхолтой үдэшэнүүд болодог. «Текстильщик» гэжэ соёлой байшангай дэргэдэ залуушуулые һурган хүмүүжүүлгын, соёлой, бэеын элүүр энхые хамгаалгын арадай университедүүд, «Гоё һайханай оршондо» гэһэн лектори хүдэлнэ. Мүнөө жэлдэ комбинадай лекционно бүлэгүүдтэ 100 гаран лекци үнгэрөө, тэдэнэй 40 гараниинь өөһэдынь лекторнуудаар уншагдаа. Илангаяа эмхиин түрүүлэгшэ Е. Горькова лекционно хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана. Тэрэ жэл бүхэндэ 12—15 лекци уншадаг байха юм.

Прибайкалиин районой Түрхын леспромхозой лекторнуудэй эмхи (түрүүлэгшэнь З. И. Арсентьева) хүн зоной дунда эрдэм мэдэсэ тараалгаар һайн дүй дүршэлтэй болонхой. Эндэ 40 лектор тоологдоно. Аудитори бүхэндэ түсэбэй ёһоор лекцинүүд уншагдажа байдаг. Леспромхозой директор Н. М. Степанов, һургуулиин директор Л. И. Горбунова болон бусадай лекцинүүдтэ хүнүүд олоороо суглардаг.

Мухар-Шэбэрэй, Прибайкалиин, Кабанскын районуудта лекционно пропаганда үзэл сурталай-эмхидхэлэй талаар үндэр хэмжээндэ үнгэргэгдэдэг байна.

Гэхэтэй хамта олон тоото районно, эхин организацинууд лекционно пропагандада анхаралаа һулаар хандуулна.

Хэжэнгын районно эмхи (харюусалгата секретаринь Е. Р. Цыдыпова) правлениин президиумэй заседани, пленумүүдые хаа-яа үнгэргэдэг байха юм. Методическа секцинүүдынь хүдэлмэри ябуулдаггүй, лекторнуудээ мүртэй һургадаггүй байна бшуу. 1984 ондо оройдоол гансахан семинар үнгэргэгдөө. Эндэ арадай университедүүд һулаар хүдэлдэг. Мүн Хяагтын, Түнхэнэй, Сэлэнгын районно эмхинүүд баһал иимэрхүү байдалтай.

«Знание» бүлгэмэй Улаан-Үдын районно эмхи марксизм-ленинизмын теорёор, хүгжэлтэ түгэс социализмын асуудалнуудаар лекцинүүдые багаар уншана.

Лекционно пропагандын мүнөөдэрэй байдалые шэнжэлэн үзэхэдэ, «Знание» бүлгэмэй эмхинүүд, лекторнууд XXVI съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэдэ, коллектив бүхэнэй түсэбтэ даабаринуудаа дүүргэлгэдэ, хүнүүдэй политическэ болон ажалай эдэбхиие дэбжүүлхэ хэрэгтэ, үзэл сурталай талаар хангалгада горитой нүлөө үзүүлхэ арга боломжотой.

Гэбэшье городой дээдэ һургуулинуудай багшанар, эрдэмтэд энэ шухала хэрэгтэ үсөөнөөр хабаадана. Жэшээлхэдэ, Зүүн Сибириин соёлой институтда 190 багшанарай оройдоол 80 гаран хүниинь эдэбхитэй лекторнууд байха юм. Лекционно пропагандада республиканска управленинүүдэй, нэгэдэлнүүдэй, албан зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд юундэшьеб хабаадахаяа эрмэлзэлгүй. «Главбурятстрой» нэгэдэлэй аппарадта оройдоол 9 хүн «Знание» бүлгэмэй гэшүүд. Энэ нэгэдэлэй хүтэлбэрилэгшэд хүдэлмэрилэгшэдтэй тон үсөөн хөөрэлдөө, лекцинүүдые үнгэргэдэг. Партийна организацинуудай хүтэлбэреэр лекторнуудэй районно эмхинүүд лекцинүүдые уншалгаар эрид һайжаруулха хэмжээ ябуулгануудые абаха зэргэтэй. Энэ хүдэлмэридэ шадамар бэрхэ, дүршэл ехэтэй лекторнуудые хабаадуулан, КПСС-эй ЦК-гай июниин (1983 он) Пленумэй табиһан зорилгонуудта үндэһэлэн, арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбтэ даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргэхэ хэрэгтэ өөһэдынгөө хубитые оруулалсаха уялгатай.

Н. ВТОРОВА,
«Знание» бүлгэмэй республиканска эмхиин харюусалгата секретарь.

МАНАЙ ХӨӨРЭЛДӨӨН

ЭЗЭН ЁҺООР ХАНДАБАЛ...

Мухар-Шэбэрэй районой малшад энэ жэлэй үбэлжэлгые эмхитэйгээр үнгэргэхэ, үбэлэй һарануудта мал ажалай продукци элбэгээр абаха гэһэн Бүхэсоюзна социалис мүрысөөндэ хам оролсоод, эдэ үдэрнүүдтэ эршэмтэйгээр ажаллажа байнхай. Эдэнэр энэ харюусалгатай хаһын үедэ үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 1400 килограмм һү һааха, шахалгада табигдаһан эбэртэ бодо малайнгаа шэгнүүрые сүүдхэдэ—800—1000 граммаар, түлжүүлэгдэжэ байһан залуу малайнгаа шэгнүүрые хоногто 600 граммаар нэмээхэ, бүхы абтаха тугалайнгаа 95 процентыень энэ хугасаа соо абажа түлжүүлхэ зорилго урдаа табинхай.

Энэ агропромышленна нэгэдэлэй ахамад зоотехник Владимир Михайлович Байроновтой манай корреспондент Д. Дондоков уулзажа, шухала кампанида хэр зэргээр бэлдэһээрнь һонирхоһон байна. Тэрэнэй хөөрөөн доро толилогдобо.

—КПСС-эй XXVI съездын, мүн һаяхан үнгэрһэн партиин ЦК-гай октябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлхын түлөө манай районой малшад, ажахынуудай мэргэжэлтэд энэ жэлэй малай үбэлжэлгые эрхим һайнаар үнгэргэжэ, урдаа табиһан зорилгонуудаа, тэрэшэлэн байгша онойнгоо түсэбтэ даабаринуудые дүүргэхын түлөө бүхы хүсэ шадалаа, дүй дүршэлөө элсүүлэн хүдэлжэ байна.

Малай үбэлжэлгэ жэл бүхэндэ бэрхэтэйхэнээр, хүшэр хүндэхэнөөр үнгэрдэг гээшэ. Үнгэрһэн жэлэйхишье тиимэ хүнгэхэн байгаагүй. Саһа багатай, хүйтэн үбэлэй һүүлээрнь хагсуу хабарай болоһониинь хэндэшье мартагдахагүй. Орой, июнь һара болотор дулааржа үгөөгүй һэн. Эдэ бүгэдэ ажахынуудай мал ажал эрхилэгшэдтэ нилээд һаад ушаруулаа. Энэ талаар район дотор яһала ехэ хүдэлмэри ябуулагдаа бэлэй. Олон тоото малшадай, механизаторнуудай оролдоһоной, мэргэжэлтэдэй, хүтэлбэрилэгшэдэй саг соонь тодорхой хэмжээнүүдые абаһанай ашаар адууһа мал гарза багатайгаар ондо ороо һэн.

Энэ жэлэй эхинһээ колхоз, совхозуудай һаалишад, хонишод, үхэршэд, тугалшад, гахайшад, адуушад, шубуушад ажалаа һайнаар эмхидхэжэ ябуулһандаа нарай түл олоор абаад, бүрин бүтэнөөр түлжүүлһэн, мал ажалай продукци ехээр үйлэдбэрилхые оролдоһон байха юм.

Районмнай гүрэндэ һү худалдаха түсэбөө үлүүлхээр гэхэ гү, али даабариһаа гадуур 2000 центнер сагаан эдеэ тушаахаар хараална. Мяха худалдаха түсэб дүүргэгдэхэ, жэлэй туршада бүхыдөө 62480 центнер мяхан тушаагдаха ёһотой. Бэлэдхэлэй пунктда нооһо худалдаха даабари дүүргэгдэбэгүй. Тодорхойлбол, сэбэр нооһондонь тоолоходо, дүн хамта 2925 центнер «сагаан алтан» тушаагдаха һаа, харин оройдоол 2675 центнер нооһон худалдагдаа. Үшөө 140 центнер нооһон нэмэжэ абтаха байна. Түсэб дүүргэхэ талаар жэлэй дууһатар хүдэлмэри ябуулха болонобди.

Асуудал: Районой колхоз, совхозууд энэ харюусалгатай хаһадаа хэр бэлэдхэлтэй хүрэжэ ерээб?

Харюу: Малай байрануудай, дал хорёонуудай заһабарилга бүхы ажахынуудта дүүрэнтээ гэхэдэ, алдуу болохогүй. Мүнөө дээрээ эбэртэ бодо малай, хонидой, гахайн байранууд бага-сага заһабарилга үлэнхэй. Эндэ юуб гэхэдэ, байрануудай досоохи талыень, сонхо шэльень дулаалха, сагаадаха хүдэлмэри хэгдэхэ байна. Харин шубуудай, моридой байранууд гүйсэд бэлэн болгогдонхой.

Малай байрануудые бэлдэхэ талаар «Авангард» совхоз, «Коммунизм», «Искра», Ленинэй нэрэмжэтэ колхозууд баян дүршэлтэй. Эдэ ажахынууд май һараһаа эхилжэ, дал хорёогоо, хүһамаг хашагаа заһабарилжа эхилдэг заншалтай юм. Жэшээлхэдэ, «Авангард» совхозойхид малайнгаа байрануудые заһабарилгада 3 бригада табиһан байна. Иигэжэ тэдэнэр зунай хаһада нилээд ехэ хүдэлмэри хэжэ шадаа. Тус ажахын малшадай гэрнүүд, үнеэдэй, хонидой байранууд октябриин нэгэндэ хуу бэлэн болгогдонхой байгаа һэн.

Тэжээл бүйлүүлдаг цехүүд, худагууд гүйсэд заһабарилагдаа, хобоо хобтонууд, үбэлэй сагта үһа хэхэ амһартанууд болон бусад хэрэгтэй зүйлнүүд хүсэд хүрэхөөр бэлдэгдээ.

Тэжээл тухай хэлэхэдэ, иимэ байна. Мүнөө бүхыдөө малнай оройдоол, 58 процент, бүдүүн тэжээлээр гэхэ гү, али бүдүүн тэжээлээр—59,7 процент, шэмэтэ тэжээл — 54 процент, талха тарянай зүйлөөр—56,7 процент хангагданхай. Энэмнай мал бүхэндэ тоолоходо, 10,4 центнер тэжээлэй единицэ хүртэһэн болоно. Харин нёдондоной үбэлжэлгэдэ —12,6 центнер тэжээлэй единицэ байһан юм.

Тодорхойлон хэлэбэл, 19658 тонно үбһэн, 27950 тонно һолоомон, 9020 тонно сенаж, 46321 тонно силос, 15412 тонно талха тарянай зүйл, 3745 тонно корнеплод, 6237 тонно хартаабха, 6005 тонно витаминтай ногооной гурил бэлэдхэгдэжэ, малшадта хубаарилан үгтэбэ. Эдэ тэжээлээ зүбөөр бүйлүүлэн шанаржуулжа, малдаа үгэхэ гээшэ мүнөөдэрэй зайлашагүй зорилго болоно.

Үбэлжэлгын үедэ малшадаар ажаллаха хүнүүд хүсэд хүрэхөөр олдонхой. Эдэмнай олон жэлдэ мал ажалда хүдэлһэн, дүй дүршэлөөр баян зон юм.

Асуудал: Тэжээлээ шанаржуулаад, адууһа малдаа эдюулхэ тухай дээрэ хэлэбэт. Энээн тушаа тодорхойгоор уншагшадтамнай хөөрэжэ үгыт?

Харюу: Районоймнай олонхи ажахынууд малай тэжээл бүйлүүлжэ, шанаржуулдаг дүршэлтэй болонхой. Илангаяа «Эрдэм» совхозой Түгнын һүнэй фермын тэжээл бүйлүүлдаг цех жэл бүхэндэ һайнаар хүдэлгэгдэдэг. Эндэ бүдүүн тэжээл бүхыдөө хэршэгдэжэ, таряа талханай зүйлөөр, микро, макро бодосуудаар шанаржуулагдаад, малда үгтэдэг. Үбэлэй үедэ тус цех сүүдхэдэ хори гаран тонно иимэ тэжээл бэлэдхэдэг юм. Эдэ бүгэдын ашаар тус фермынхид үнгэрһэн үбэлжэлгын үедэ һү ехээр һаажа, абаһан социалис уялгаяа нэрэтэй солотойгоор бэелүүлжэ шадаа һэн.

Тэжээл бүйлүүлжэ шанаржуулха хэрэг Ленинэй нэрэмжэтэ, «Искра» колхозуудта, «Авангард» совхоздо яһала һайнаар эмхидхэгдэдэг.

Район дотор тэжээл бүйлүүлдаг 33 цех тоологдодог юм. Тэрэнэйнь 25-ниинь мүнөө хүдэлгэгдэжэ байна. Үлэгшэ найманиинь эдэ үдэрнүүдтэ ашаглагдажа эхилхэнь. Мүнөөдэрэй байдалые харахада, тэдэ дүүрэн хүсэндөө хүдэлгэгдэнэгүй. Энэ шухала хүдэлмэридэ зарим ажахынуудай зооветеринарна мэргэжэлтэд анхаралаа һулаар хандуулна. Эдэнһээ боложо, «Забайкалец» совхоздо, «Заганский» совхоздо һү һаалинь эрид доошолжо эхилэнхэй.

Гахайн фермэдэ байһан 3, һү һаалиин фермэнүүдтэ тодхогдоһон 21, хонидой отарануудта түхеэрэгдэһэн 4 цехээ ашаг үрэтэйгөөр хүдэлгэжэ, адуу малайнгаа ашаг шэмые үбэлэй һарануудта нэмээхэ талаар хүдэлмэри үргэнөөр ябуулха, тэрэнээ хинан шалгаха ёһотойбди.

Асуудал: Владимир Михайлович, бидэ энэ жэлэй хараа зорилгын хажуугаар хойто жэлэй түсэбэй дүүргэлтын хойноһоо һанал бодолоо хандуулха ушартайбди. Энээн тушаа юу хэлэхэ байнат?

Харюу: Зүб лэ даа. Энэ хэрэг мүн лэ манай анхаралда абтанхай. Районой ажахынуудта мүнөө 600 эрэ хашараг, буруунууд илгагдаад, ерэхэ жэлэй түрүүшын кварталда мяханда тушаагдахаар бүридхэгдэнхэй. Энэ мал 1985 оной март һарада мяханай комбинадта абаашагдахадаа толгой бүриин шэгнүүрынь дунда зэргээр 350 килограммһаа доошо бэшэ байха ёһотой. Ерэхэ жэлэй түрүүшын кварталда худалдагдаха хашараг, буруунууд мүнөө шахалгада табигдаад, тэжээлэй һайн рациондо оруулагданхай. Мүн лэ энэ жэлэй түсэбэй дүүргэлтэдэ 2600 [...] гой мал ноябрь, декабрь һ[...] ранууда тушаагдаха юм.

Тэрэнэй хажуугаар арбан [...] гэдэхи табан жэлэй һүүл[...] жэлдэ һүнэй түсэб дүүрг[...] түлөө 1617 эмэ хашараг орo[...] до оруулагдажа захалан[...] Иимэ хүдэлмэри ябуулжа, 1[...] ондо мал ажалай продукт[...] дые ехээр үйлэдбэрилхэ, [...] рэндэ худалдаха, адуу мал[...] гаа тоо толгойе олошорууд[...] аргатай болохобди.

Асуудал: Үбэлжэлгын [...] дэ малшадай ажалай эрэ[...] дал байгуулха талаар [...] хэгдэнэб, ямар хэмжээ[...] абтажа байнаб?

Харюу: Малаймнай фер[...] болон гүүртэнүүд, отарану[...] кадрнуудаар гүйсэд хангагд[...] хай гэжэ дээрэ хэлээ һэм. [...] дэнэрэй байха гэрнүүд [...] тандаа заһабарилагдан[...] Фермэнүүд, отаранууд дэх[...] хи улаан булангууд, банкн[...] ходо хүдэлгэгдэжэ байха[...] Мүн үбэлжэлгын үедэ мал[...] дые соёлой, медицинын бо[...] худалдаа наймаанай тал[...] хангаха хүдэлмэри хара[...] абтанхай.

Малай үбэлжэлгын үедэ м[...] шадай дунда социалис мү[...] сөөн үргэнөөр дэлгэрүүлэ[...] бэ. Үбэлэй һарануудта м[...] гарза хоролтогүйгөөр о[...] оруулһан, ажалдаа үндэр [...] гүүдые түйлаһан малш[...] моральна болон материал[...] урмашуулганууд хараалаг[...] хай.

Социалис мүрысөөнэй д[...] гүүд һү һаалиин фермэнүү[...] 10 хоног, һара, квартал, бү[...] дэ, хонишодой, гахайшад[...] шубуушадай, үхэршэдэй, ад[...] шадай дүнгүүд һара бүри [...] сологдохо юм. Илажа [...] һан түрүүшүүлдэ районой [...] һууринда Ажалай Алдар [...] лын туг үргэгдэхэ, тэдэнэр[...] нэрэнь районой Хүндэлэ[...] самбарта бэшэгдэхэ.

Колхоз, совхозуудай зоо[...] теринарна мэргэжэлтэд гүү[...] фабрика болон отарануу[...] профилактическа болон зоо[...] теринарна хэмжээнүүдые [...] соонь ябуулха, малшадай [...] да һуралсал эмхидхэжэ, ж[...] һүүлдэ тэдэнэрэй мэргэж[...] шадабариень шалгажа, ту[...] гаар классность олгохо хү[...] мэри эмхидхэхэ ушартай.

«Эрдэм» совхозой мал[...] дай район дотороо гарга[...] эдэбхи үүсхэлые колхоз, со[...] хозуудай мал ажал эрхил[...] шэд һайшаан дэмжээд, энэ ж[...] лэй үбэлжэлгые эмхитэйг[...] үнгэргэхын, үбэлэй һарану[...] та продукци ехээр абахын т[...] лөө социалис уялга бат[...] абаа. Тэрэнээ бэелүүлхын т[...] лөө районой бүхы малша[...] нөө тэмсэлдэ оронхой.

Малай үбэлжэлгые эм[...] гээр үнгэргэжэ, адууһа м[...] ашаг шэмые нэмээхэ арга б[...] ломжо бидэндэ бии.

Улаан-Үдын Ленинэй орденто ЛВРЗ-гэй гуша гаран цехтэ хэдэн мянган хүнүүд хүдэлдэг гээшэ. Тус заводто 11-дэхи табан жэлэй түсэб дүүргэһэн тухайгаа мэдүүлэгшэд олошорно. Механическа цехтэ 6-дахи разрядай токарь, КПСС-эй гэшүүн Дмитрий Григорьевич Степанов гушаад жэлдэ хүдэлжэ ябана. Ленинэй, Ажалай Улаан Тугай орденто ажалай ветеран 11 станок дээрэ хүдэлнэ. Дмитрий Григорьевич мүнөө 1986 оной түсэбөөр хүдэлжэ захаланхай.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Д. Г. Степанов.

С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ШЭГНҮҮРЫЕНЬ ЕХЭЭР НЭМЭЭГЭЭ

Захааминай районой Далахайн совхозой бэлшээн таргалуулгын гүүртэнүүдэй малшад зунай бэлшээриин үедэ үндэр амжалтануудые түйлажа, ехэ шэгнүүртэй, тарган мал гүрэндэ тушааһан байна.

Совхозой түрүү малшад Б. Б. Шагдуров, Б. Л. Гомбоев, Р. Б. Доржиева, С. Ц. Базарова, Ф. Л. Будаев, Д. Б. Цыденов, Ш. Ч. Шойдоров, И. С. Самбуев, Х. Н. Мархаева гэгшэд даажа абаһан малайнгаа тоо толгойень бүрин бүтэнөөр харууһалжа, шэгнүүрыень ехээр нэмээгээ. Ажахын түбһөө 60—70 модо зайда оршодог Маарагта гэжэ газарай тунга ногоондо бэлшэһэн 117 хашарагуудые совхозой дүршэлтэй малшан Бато-Очир Батуевич Шагдуров һайнаар харууһалжа, тус бүриин шэгнүүрые сүүдхэдэ 1080 граммаар нэмээхэ гэһэн уялга абаһан һаа, тэрэнээ 1100 граммда хүргэжэ, ажахы дотороо эрхи[...] дүнгүүдые түйлаба.

Софья Цыденовна Базар[...] вагай хүтэлбэрилдэг гүү[...] тынхид даажа абаһан 13[...] хашарагайнгаа шэгнүүр[...] сүүдхэдэ дунда зэргээр 1[...] граммда хүргэһэн байна.

Ажахын 2-дохи отделени[...] малшад Аркадий Батуев[...] Шагдуров, Борис Лупсан[...] ович Гомбоев, Шагдар Чер[...] нинович Шойдоров, Бор[...] Дабаевич Шагжеев гэг[...] совхозой түбһөө холо газа[...] та оршодог, Һонгино гэжэ газарта жэл бүри мал[...] абаашажа бэлшээгээд, е[...] шэгнүүртэйгээр тушаадаг юм.

Ороной Эдеэ хоолой про[...] грамма бэелүүлхэ хэрэгтэ Да[...] лахайн совхозой малшад ху[...] битаяа горитойгоор оруу[...] лалсана. Тэдэнэр мүнөө ш[...] тын малай үбэлжэлгын ха[...] рюусалгатай хаһые амжал[...] татайгаар үнгэргэхын түлөө шармайн ажалланад.

Х. ДОРЖИЕВА.

ЭДЕЭ ХООЛОЙ ПРОГРАММА — БҮГЭДЭ АРАДАЙ ХЭРЭГ

Россин Федерациин хүдөө ажахын министрэй орлогшо, «Россельхозхимия» нэгэдэлэй түрүүлэгшэ Василий Ельченко АПН-эй корреспондентын асуудалнуудта харюусаба.

ХИМИ ХЭРЭГЛЭЛГЫН АШАГ ҮРЭ

Оньһожоруулга, газарые шанаржуулан һайжаруулга, химижүүлгэ хадаа хүдөө ажахын хурдан түргэнөөр хүгжөөлгын шэглэлнүүд мүн. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие оньһожоруулга, мелиорациин талаар хэмжээ ябуулгануудые манай орон дотор үнинэй хэрэглэдэг болонхой. Харин химиин зүйлнүүдые хүдөө ажахыда хэрэглэхэ хэрэг ямар гээшэб!

— Хэрбээ мүнөө хэрэглэгдэдэг бүхы зүйлнүүдые (нютагай ба минеральна үтэгжүүлгэ, мал ажалда хэрэглэгдэдэг, ургамал хамгаалха болон химиин бусад зүйлнүүд) хэрэглээгүй һаа, республикада хүдөө ажахыһаа абтадаг ашаг шэмэ 42 процентээр доошолхо һэн.

Эндэ химижүүлгэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы хэмжээнэйнь дээшэлэлгэдэ сэхэ нүлөө үзүүлдэг байһаниинь мэдээжэ. Гэбэшье зарим ушарта тэрэнэй арга боломжонь эзэн ёһоор, хүсэд дүүрэнээр хэрэглэгдэдэггүй. Газарай хүрьһэндэ үтэгжүүлгэ оруулхадаа, тэрээндэ тон наринаар хандаха шухала. Хэрбээ манда байһан химиин зүйлнүүдые зүбөөр хэрэглэбэл, килограмм үтэгжүүлгэ бүриһөө, мүнөө хуряагдадагта орходоо, 30—35 центнерээр ехэ ургаса абтаха байна. Үтэгжүүлэгдэһэн газарһаа баян ургаса хуряахын тула, ямар препарат хаана, хайшан гэжэ хэрэглэхэ тухай, хүдөө ажахын бүхы хүдэлмэрилэгшэд һайнаар мэдэхэ, энээниие эрдэм ухаанай үндэһэ һуури барималан хэрэглэхэ шухала.

Полинуудай агрохимическэ картануудай, полиин ургасые дээшэлүүлхэ агрохимическэ хүдэлмэри хараалһан проектын үндэһөөр хүдэлмэри ябуулха тухай эндэ хэлэгдэнэ. Агрохимическэ албанай бүхы хүдэлмэрилэгшэд өөрынгөө ажалые һайн мэдэхэ зэргэтэй.

— Түс албанда юун ороноб!

— Научно-үйлэдбэриин «Россельхозхимия» нэгэдэлэй мэдэлдэ Россин Федерациин бүхы хизаарнууд, областьнууд болон автономито республикануудай «Сельхозхимиин» 75 нэгэдэл, районно ба районууд хоорондын 1700 нэгэдэл ороно. Гадна ороной элдэб зононуудта 9 филиалтай Хүдөө ажахые химижүүлгэ эрдэм шэнжэлгын бүхэроссин ба проектно-технологическа институт, Ургамал хамгаалдаг бүхэроссин институт, Торфтой намаг шэнжэлгын түбэй туршалгын станци, химижүүлгын ба ургамал хамгаалгын шэнжэлэн бэдэрэлгын-проектнэ 185 станци, оньһожоруулагдаһан отрядууд, избёосхо, торф малтан абадаг предприятинууд, автопредприятинууд, химическэ зүйлнүүдэй баазанууд ба бусад организацинууд тэрэнэй бүридэлдэ оролсодог. Нэгэдэлдэ 230 мянган хүн хүдэлдэг.

Мүнөө химижүүлгын албанууды колхоз, совхоз бүхэндэ байгуулхын тула хэмжээнүүд абтана. Энээнэй ашаар хүдөө ажахые хүсэдөөр химижүүлхэ программа бэелүүлэгдэхэ болоно.

— «Хүсэдөөр» гэхэдээ, юу хараадаа абанабта! Химижүүлгын зүйлнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхын тула «Россельхозхимия» нэгэдэл юу хэнэб!

— Үниһөө хойшо хэрэглэгдэдэг химижүүлгын хэрэгсэлнүүд жэл ерэхэ тудам улам ехээр хэрэглэгдэнэ. Гэбэшье, үтэгжүүлгын ашаг үрэ тиимэ ехэ бэшэ. Олон ургамалнуудые абажа үзэхэдэ, тэрэ нормоор хараалагдаһанһаа доошоо байдаг. Яахадааб гэхэдэ, химическэ зүйлнүүдые бодомжотойгоор, тааруугаар хэрэглээгүй һаа, тэрэнэй ашаг үрэ гэнтэ доошолдог юм.

«Россельхозхимия» нэгэдэл 1981 онһоо хойшо «полиин үрэжэл һайжаруулха агрохимическэ хэмжээ ябуулгануудые комплексноор үнгэргэхэ» гэжэ нэрлэгдэһэн эмхидхэлэй-технологическа шэнэ онол аргые хараалаад, нэбтэрүүлжэ эхилэнхэй. Шэнэ онол аргые хүсэдөөр хэрэглэбэл, хүдөө ажахын бүхы ургамалай ургаса заатагүй дээшэлхэ ёһотой. Химижүүлгын зүйлнүүдые шэнэ онол аргаар хэрэглэлгэ хадаа паар ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэжэ, ороо-һо үйлэдбэрилгэ саашадаа улам дээшэлүүлхэ талаар үнгэргэгдэхэ хүдэлмэриие орон дотор үргэнөөр ябуулгын үндэһэ һуури болоно.

1981 ондо полиин ургаса дээшэлүүлхэ агрохимическэ хүдэлмэри 295 мянган гектарта комплексноор үнгэргэгдэһэн, 1982 ондо— 1265 мянган гектарта, 1983 ондо — 2008 мянган гектарта, тиихэдэ 1984 оной найма һарын туршада 2200 мянган гектарта үнгэргэгдөө.

1985 оной гаратар Россин Федерацида 11 миллион гектарһаа дээшэ талмай үрэжэл ехэтэй полинуудай тоодо тоологдодог болохо.

Эмма ВЕРШИНИНА хөөрэлдөө бэшэжэ абаа.
(АПН).

Совет орон ДОТОР

МЕЛИОРАТОРНУУДАЙ АНХАРАЛ ОРОЛДОЛГО

ТОЛОЧИН (Витебскэ область). Толочинска ПМК-һаа Н. Изотовой даадаг мелиораторнуудай бригада арбан хоёрдохи табан жэлэй тоосоогоор хүдэлжэ эхилэнхэй. Түрүүшүүлэй ашаар Фрунзиин нэрэмжэтэ ба «Комсомольская правда» колхозуудай тарялшад хараалагдаһан болзорһоо хоёр жэлээр урид шанаржуулан һайжаруулагдаһан газар дээрэһээ ургаса хуряаха аргатай болоо.

Эндэхи ПМК-да объект бүхэндэ хүдэлмэри шата шатаар ябуулагдадаг. Жэшээлбэл, нэгэ бригадань һөөг бургааһа отолдог, нүгөөдэнь ханаабуудые татадаг, гурбадахинь шабар сорго хоолойнуудые тодходог гэхэ мэтэ.

Эндэ ажахын тоосооной комплексно коллектив байгуулха гээшэ хүшэр хэрэг байгаа.

Бүхы янзын хүдэлмэридэ хабаадагшадые хамтадхахын тула тусхай шэглэлтэй коллективүүдэй туд бүхэниинь ниитэ нэгэн ажахын тоосооной комплексын бүридэлдэ ороһон байна. Тэдэнэр барилгын ниитэ нэгэн графигаар хүдэлдэг. Бригадануудай хүдэлмэриин эсэсэй дүнгөөр шан үгтэдэг. Колоннын хүтэлбэрилэгшэдтэшье шанга эрилтэ табигдадаг болоо. Хоёр талын хэлсээнэй ёһоор тэдэнэр хүдэлмэреэр саг болзортонь хангаха, обьектые материалнуудаар таһалгаряагүй хангаха зэргэтэй.

— Бригадна подряд нэбтэрүүлһэнэй ашаар коллективэй журам һайжараа, бүхы бригаданууд жэгдэ һайнаар хүдэлдэг болоо, барилгын шанаршье һайжараа юм, — гэжэ ПМК-гай начальник А. Божко хэлэнэ. — Табан жэлэй эхинһээ хойшо жэл бүри газар хатаалгын хэмжээн хоёр дахин шахуу дээшэлһэн байна. Түсэбүүд һара бүри үлүүлэн дүүргэгдэнэ.

АЖАЛАЙ ШЭНЭ ИЛАЛТА

ДИПКУН (Амарай область). «Алтан залгалаае» болзорһоонь урид холбожо, БАМ-ай бүхы замаар поезднуудай һэтэ ябадаг болоһоной удаа түмэр замай барилгашад ажалай шэнэ илалта түйлаба. Тындэ—Дипкун гэһэн участогые сэрэгшэд-түмэр замшад «һайн» гэһэн сэгнэлтэтэйгээр гүрэнэй комиссида тушааба.

БАМ-ай 1470 километр утатай Зүүн участогта рельснүүдые холбожо дүүргээд, сэрэгшэд-түмэр замшад Тындэ—Дипкун хоёрой хоорондохи участогые саг үргэлжын ашаглалгада тушаалгада бэлдэлгэдэ бүхы хүсэ шадалаа зорюулһан байгаа юм, — гэжэ генерал-майор А. Зимин хөөрэнэ. —Советскэ Союзай Герой В. Мирошниченкын разъездын дэргэдэ рельснүүдые холбоһонойнгоо һүүлээр зарим частьнууд тус участогта хүдэлхые ерэһэн юм. Тиигэжэ тэдэнэр габшагай шангаар хүдэлжэ, шэнэ илалта түйлаба бшуу. Албаяа дүүргэжэ ошоһон алба хаагшадай орондо шэнэ хүнүүд ерэжэ, ажал хүдэлмэри дээрээ олон юумэндэ һураһан, дүй дүршэлтэй болоһон гэжэ хараада абаха шухала. Офицернүүдэй, сержантнуудай, хоёрдохи жэлээ алба хэжэ байһан сэрэгшэдэй хубита сэгнэшэгүй ехэ. Тэдэнэр эгээл харюусалгатай хүдэлмэриие бэе дээрээ абаад, шэн габьяата ажалай үльгэр жэшээ харуулдаг байгаа. Бүхы түмэр замаар ябажа эхилһэн түрүүшын поезднуудай түрүүшын пассажирнууд болоһониинь дэмы бэшэ. Манай мэргэжэлтэдэй дурадхаһан, элшэ хүсэнэй объектнүүдые барилга дээрэ ажалай бүтээсые нилээд дээшэлүүлһэн инженерна шэнэ шиидхэбэринүүдые хэрэглэһэниинь, хүдэлмэриие хурдадхалгада ехэ туһа нэмэри хэһэн байгаа.

Шэнэ комплекснуудые барилга тэдэнэрые хүлеэнэ.

ГАЗАРТАА ҮНЭН СЭХЭЭР

МОСКВА. СССР-эй ВДНХ-гай «Ороһо тарян» гэһэн павильондо «ВАСХНИЛ-ай хүндэтэ академик» гэжэ нэрэтэй ойн баярай тематическа выставкэ һаяхан нээгдээ. Социалис Ажалай хоёр дахин Герой, СССР-эй Гүрэнэй шангай лауреат Терентий Семенович Мальцевай түрэһөөр 90 жэлэй ойтой дашарамдуулан тэрэ эмхидхэгдээ юм.

Манай орон дотор тэрэниие ёһотой тарияшан, эрдэмтэ ба ухаатай сэсэн багша гэжэ мэдэдэг. Тиин мүнөөшье тэрэнэй бүхы ажабайдал ороопо тарян тухай анхарал оролдолгоор нэбтэрэнхэй.

— Мүнөөдэр сэдьхэлээ ехээр хүдэлжэ байнаб, — гэжэ Терентий Семенович ТАСС-ай корреспондентдэ хэлэһэн байна. — Минии багахан хүдэлмэри бүгэдэ ниитын үзэмжэдэ табигдаба гээшэ. Би бага балшар наһанһаа газарта дүтэ байгаа хүм. 1939 ондо Бүхэсоюзна хүдөө ажахын выставкэ ерэһэнээ тодоор һананаб. Тиихэдэ Курганска областиин Шадринска районой «Заветы Ленина» колхоздо 9 жэл хүдэлөөд ябааб. Тосхоной хүн зон эгээл үнэтэй сэнтэй юумэеэ — газараа намда найд[...]һан юм.

Колхозой эрдэмтын бод[...] нууд тухай, тэдэниие тар[...] ажалда яажа нэбтэрүүлһэн т[...] хай стенднүүд, витражнууд [...] һайхан панно харуулна. Маль[...] цевай бүтээлнүүд, тэрээн т[...] хай бэшэгдэһэн номууд [...] гууд дээрэ табяатай. Ехэ д[...] дүршэлдөө, гүнзэгы эрдэм м[...] дэсэдээ түшэглэн, Терентий Семенович тарян ажал эрх[...] хэ талаар хэдэ хэдэн ехэ асуу[...] далнуудые шэнжэлһэн бай[...] юм.

Хүндэтэ академигэй ажаһу[...] даг «Заветы Ленина» колхо[...] до тарян ажалай шэнэ арг[...] нэбтэрүүлһэнэй ашаар оро[...] һото ургамалнуудай тогтуур[...] тай баян ургаса абадаг ба[...] на. Тарян ажал эрхилхэ т[...] лаар тэрэнэй зохёоһон шэн[...] арга хүрьһэ хамгаалгын арга гэжэ нэрлэгдэнхэй. Шэнэ га[...] зар дээрэ, Хара бэшэ хүр[...] һэтэй нютагуудта энэ аргые үргэнөөр хэрэглэдэг. Мүнөө үедэ орон дотор 50 миллион шахуу гектарта хүрьһэ хам[...] гаалгын арга нэбтэрүүлэгдэн[...] хэй.

Баярай оршон байдалда выставкые нээлгын үедэ хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүлэг түрүүшүүлдэ совет профессоруудай Т. С. Мальцевай нэрэмжэтэ шангууд барюулагдаһан байна.

(ТАСС).

ДЕПУТАТ-АРАДАЙ ТӨЛӨӨЛЭГШЭ

ХОДОДОО ТҮРҮҮ ЗЭРГЭДЭ

шон, малшан угтай хүнүүд хонин һүрэгөө үдхэн, тэдэнэйнгээ тала дайдые бүрхөөн, хушууран ябахыень хаража, сэдьхэлээ ханадаг бэшэ гү? Теэд тииншьегүй яахаб даа. Хэр угһаа хойшо эхэ эсэгынгээ хэжэ ябаһан ажал хэрэгые үри хүүгэдэйнь үргэлжэлүүлээгүйдэ, хэн тэдэнэй нэрэ солыень саашадань нэрлүүлхэб?

— Жадамбын хүбүүд бэрхэ хүнүүд боложо, эсэгынгээ нэрые нэрлүүлхэл байха. Тэдэшни «угаа үһэнда хаягүйл ёһотой»,— гэхэ мэтээр нютагай үбгэд, хүгшэд хорёод жэлэй саада тээ, аха дүү Цыремпил Ефим хоёрой залуухан ябаха үедэ хөөрэлдэдэг бэлэй. Аха дүүнэрэй хойно-хойноһоо һубарин айл болоходо, һүүлээрнь гэр бүлөөрөө хонин ажалда ороходоньшье иимэрхүү хөөрэлдөөн дуулдаһаар байгаа.

Тэрэ гэһээр хорёод жэл уһанай урасхал мэтэ түргэнөөр үнгэршөө. Жадамбын хүбүүдэй хуби заяан тухай хөөрэлдэн һуудаг үбгэд, хүгшэдшье үни хада үгы болошонхой, мүнөө тэдэнэй үри бэенэрынь эхэ, эсэгэнэр боложо, өөһэдынгөө үхибүүдтэ һургаал заабари үгэхэдөө, аба эжыгээ дурсан ябанад.

Цыремпил Жадамбаевичай хонишон боложо хүдэлһөөр тэбхэр 24 жэл үнгэршэбэ. Энэмнэй хэлэхэдэ, хэлэнэй түргэн эрьехээр юм ааб даа. Гэбэшье һара, үдэрөөр тоолохо болоо һаа, һонирхолтойшье, баяртайшье ушарнуудаар баян, хүндэ хүшэр сагуудай бэрхэшээлнүүдтэй үлхэгдэн холбогдоһон түүхэ болохо.

Энэ хугасаа соо Цыремпил Жадамбаевич партиин гэшүүндэ абтаа, районно, сомоной Соведүүдэй депутадаар оло дахин һунгагдаа. Эрхим үрэ дүнгүүдые туйлаһанайнгаа түлөө тэрэ «Хүндэлэлэй Тэмдэг» орденоор, ойн баярай медальнуудаар шагнагдаа. Хони мал үдхэлгэдэ, хонин ажалые саашадань хүгжөөлгэдэ тэрэнэй оруулһан хубитань айхабтар ехэ.

Һүүлэй жэлнүүдтэ Ц. Ж. Цыренжапов хани нүхэр Татьяна Доржиевнатаяа «Хапчуг» гэжэ газарта 540-өөд эхэ хонидые харууһална. Тэдэнэр хурьга абажа түлжүүлхэ, нооһо хайшалжа тушааха түсэбөө жэл бүри үлүүлэн дүүргэдэг юм. Үнгэрһэн хоёр жэлдэ тэдэнэр зуун эхэ хонин бүриһөө 84 хурьга абаха түсэбтэй байһан һаа, тэрэнээ холо үлүүлэн, зуунһаа дээшэ хурьга абажа шадаа. Нооһо тушааха түсэбөө мүн лэ үлүүлээ.

Энэ нүхэрнай отарынгаа хонидой эдихэ үбһэ тэжээлые өөрынгөө гараар бэлэдхэдэг юм. Өөртөө даалгагдаһан 105 гектар газарые хабартаа уһалжа, утэгжүүлһэнэй ашаар тэрэ шэмэ ехэтэй, һайн шанартай үбһэ хуряажа абадаг. Үнгэрһэн жэлдэ эдэнэр хүршэ отарынгаа хонишодтой хамтаран 1530 центнер үбһэ хуряаха уялга абаһан аад, тэрэнээ 116,9 процент дүүргэжэ, 1790 центнер эрхим шанартай үбһэ отарануудайнгаа хонидто бэлэдхээ.

Цыремпил Жадамбаевичай дүү Ефим Жадамбаевич Цыренжапов Ольга Дондоповна нүхэртэеэ энэл ажахын Хуурай Хүндэ гэжэ газарта мүн лэ хонишоноор 17-дохи жэлээ ажалланад. Тэдэнэр даалгагдаһан 740 хонидоо эрхимээр харууһалжа, гүрэндэ тарган мяха тушаадаг юм. Тиигэжэ тэдэнэр СССР-эй Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ өөһэдынгөө хубитые бага бэшээр оруулалсанад.

Сомоной Соведэй депутат Цыремпил Жадамбаевич Цыренжаповай ажал хэрэг гансашье хонин ажахые хүгжөөлгөөр дүүрэдэг бэшэ юм. Совхозой ажал хэрэгтэ, нютагайнь хүн зоной ажаһуудалда үзэгдэдэг шиидхэгдээгүй хэрэгүүдые хаража үзэхэ, зүб шиидхэбэри абажа, зүбшэл заабари үгэхэ гэхэ мэтын жэжэ божошье һаа, айхабтар ехэ удха шанартай асуудалнууд үдэр бүри шахуу гараад лэ байдаг. Нютагайнгаа хүн зоной үндэр этигэл найдабарида хүртэжэ, арадай түлөөлэгшэ гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ зүүжэ ябаһан хадаа тэдэнэйнгээ захилнуудые дүүргэхэ шухала зорилго урдаа табидаг гээшэ. Арадай депутадууд хаанашье, хэзээдэшье түрүү зэргэдэ жагсан, ажалай, ажабайдалай эрхим жэшээ боложо үгэхэ ёһотой.

Цыремпил Жадамбаевич энэ хараа шэглэлээ нэгэтэшье алдадаггүй, хододоо түрүү зэргэдэ жагсадаг юм.

Х. ДАМПИЛОВА.
Хяагтын район.

ФОТОРЕПОРТАЖ

ЭДИР УРАШУУЛДА АЙЛШААР

үүдэй хурдан хурса
эй, хүсэл зориг түгэл-
байхые хэн, юрэдөө,
үгүйб даа! Энээн ту-
ганса түрэлхид бэшэ,
ясли-садуудшье, һур-
уудшье, хүүгэдэй бу-
ын зургаануудшье һа-
табидаг гээшэ.

гэдые хүмүүжүүлгын
салга ехэтэй хэрэгтэ
Удын П. П. Посты-
нэрэмжэтэ Пионернүү-
байшангайхид горитой
ба оруулна. Аяар 48
туршада хэдэн үеын
дые ажалда дүр-
ын хүдэлмэриие тэдэ-
уулна ха юм. Далба-
бишыхан онгосо гү,
самолёдой модельшье
— өөрынгөө гараар хэ-
йлһөө үхибүүд хэды
урмашадаг гээшэб! Он
дэй үнгэрһэн хойно
инженернүүдые, гео-
дые, врачнуудые зохёо-
эрмэлзэлыень дали-
байха аалам...

нернүүдэй байшанда
нийн наһанай 1780
ябалсана. Тэдэнэй
нь МАН-да (Наука-
Бага Академидэ)
хэшээлнүүдһээ гадуур
олон эрдэмээ шудал-

а элдэб янзын 41 кру-
дэ хүдэлдэг. Һургуу-
аһа гүйсөөгүй бага-
ые тэдээндэ ябалсажа,
дүршэлгын түрүү-
шээлнүүдые абадаг
юм. Тиигэжэ үхибүүд
эй сагаа гурнмтайгаар,
рэ ехэтэйгээр хэрэглэ-
рана, ерээдүйнгөө мэр-
ышье шэлэжэ абана
Нэмээжэ хэлэнэ гэжэ
агты — Пионернүүдэй
нда ябагшадай 80
ань ерээдүйнгөө мэргэ-
эндэл шэлэжэ абаһан

һайшаамаар нэгэ зан-
кружогуудта удаан
туршада ябажа, шэлэ-
эргэтээ дүршэлтэй бо-
үхибүүдтэ пионер-ин-
тор гэһэн хүндэтэ нэрэ
олгогдодог. Иимэ нэрэ
хүртэгшэд өөһэдөө
дые һургаха эрхэтэй

зундаа пионернүүдэй
вет», «Огонёк», «Са-
лют» болон бусад лагерьнуудта 100 гаран пионер-инструктор хүдэлжэ, нэхэлгын, зөөлэн нааданхайнуудые бүтээлгын, бальна хатарай кружогуудые хүтэлбэрилһэн байна.

Жэл бүри, февраль һарын тэнгээр Пионернүүдэй байшан соо хани харилсаанай ярмагууд үнгэргэгдэдэг. Энэ ярмагууд дээрэ үхибүүд өөһэдынгөө гараар хэһэн гарай бэлэгүүдые худалдажа, олоһон мүнгөөэ Эб найрамдалай жасада эльгээдэг заншалтай.

Пионернүүдэй һайн һайхан хэрэгүүд тухай үшөөшье удаан хөөрэхөөр юм бэзэ. Гэбэшье һайхан энэ хэрэгүүдтэ үрезн заяаһан багшанарыень мартаха ёһогүй бди. Үхибүүдтэ ажалайнгаа баян дүршэлые 13 багша дамжуулдаг байна бшуу. Залуу үетэниие хүмүүжүүлгын нангин хэрэгтэ бүхы наһаяа зорюулһан хүнүүд тэдэнэй дунда бии. Пионернүүдэй байшанда гуша гаран жэлэй туршада хүдэлжэ байһан Илья Прокопьевич Мордовской, гушаад шахуу жэлэй туршада хүдэлһэн Мира Семёновна Пестерева, Алексей Алексеевич Матафонов гэгшэдые эндэ заатагүй нэрлэлтэй. Харин бальна хатарай багша Вера Филипповна Монгудханова мэтын залуу багшанар аха үетэнһөө жэшээ абан хүдэлнэ.

Залуу мастернуудыешье, дүршэл ехэтэй багшанарыешье үхибүүдтэ дурлаһан нангин дураниинь, тэдэниие һайн хүнүүд болгон хүмүүжүүлхэ гэһэн һайхан хүсэлынь нэгэдүүлнэ ха юм даа. Ажабайдалай хүнгэн бэшэ харгыгаар найдамтай дорюунаар дабшахыень тэдэнэр һургана гээшэл.

Нюуһанай хэрэг юуб, арбадахияа дүүргээд, предприятинуудта хүдэлхэеэ ерэһэн үхибүүдэй олониинь эгээлэй эүйлнүүдые хэжэ бирахагүй байдаг ха юм. Харин эндэ, Пионернүүдэй байшан соо үхибүүдые эдир наһанһаань ажалда дадалтайгаар һургана. Ехэшье, багашье хэрэгтэ тэдэнэй харюусалгатайгаар хандажа һурадагынь хэды сэнтэй гээшэб!

Үхибүүд ямар дуратайгаар урладаг, дархалдаг, дууладаг, хатардаг гэжэ һананат! Хэһэн ажалдаа хэды ханамжатайгаар хандадаг бэ! Толгойнуудаа үргэхэ сүлөөгүй, юушьеб бүтээжэ байһан бишыхан дархашуулые эндэ харахадаа, энээхэн һонирхолоо алдангүй, һүбэлгэн хурсанууд, ажалша бэрхэнүүд зон болоорой гэжэ һанаандаа эжэлэнгүй шэбшээдхихэш...

В. КАЗАНЦЕВ.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Уран нэхэгшэдэй кружогто. 2. 5-дахи классай һурагша Алина Артюнина пионер-инструкторай үнэмшэлгэ абаба. 3. Эдир моделист.

Авторай фото.

Бэшэгэй хэлэлгые хүгжөөлгэ гээшэ һурагшадые һургаха, хүмүүжүүлхэ асуудалнуудай нэгэн гэжэ мэдээжэ. Тиимэһээ энэ асуудалда буряад хэлэнэй литературын багшанар айхабтар ехээр анхарал, оролдолго гаргаха ёһотой.

Изложени, найруулга, зурагалал, очерк, ямар нэгэн һонирхолто хөөрэлгэ бэшэхэдээ, бэшэһэн юумэнэйнгээ темые зүбөөр һубарюулан бэшэхэ гэжэ һурагшад оролдодог байха болоно.

Үхибүүд бэшэһэн текстээ хэдэ дахин уншажа, нарибшалан шалгажа, заһажа һураха ёһотой ааб даа. Тиихэдээ мэдүүлэл соо үгэнүүд зүбөөр хэрэглэгдээ гү, һуури байраяа олоо гү гэхэ мэтээр шалгаха. Мүн мэдүүлэлнүүд зүбөөр зохёогдоо гү, тэдэнэр стилистикын гуримые баримтална гү гэхэ мэтээр анхаралаа хандуулха. Зохёолго бэшэхэдээ, юрэ хөөрэһэн, зураглаһан, бодомжолжо үзэһэн янзатайгаар бэшэжэ болохо.

1-дэхи, 2-дохи классай һурагшад 2—3 үгэтэй мэдүүлэл зохёожо эхилээд, ахалагша класс хүрэтэрөө изложени, зохёолгонуудые олон үгэнүүдтэйгээр, орёо мэдүүлэлнүүдтэйгээр бэшэжэ һурадаг гээшэ.

Изложени. Изложени болбол аманшье, бэшэмэлшье хөөрэлгэдэ хэрэглэгдэдэг, холбоотой хэлэлгын нэгэ һалбари юм. Изложени гээшые һургуулида үргэнөөр хэрэглэнэбди. Тиихэдээ гол түлэб һурагшадай бэшэмэл хэлэлгые хүгжөөхын тула энэ хүдэлмэри үргэнөөр ябуулагдана. Буряад хэлэнэй хэшээлдэ «Изложенинүүдэй суглуулбари» сооһоо бэлэн текст абажа, гол түлэб бэшүүлэгдэдэг. Гэбэшье багшанар һурагшадай уншаһан һонирхолтой номоор, хараһан кинофильмээр, уршагта аяншалгаар, хараһан, дуулаһан, шагнаһан юумээрнь 4—8-дахи классуудта бэшүүлдэг гээшэ. Энэ тон һайшаалтай юм.

Һурагшад изложени бэшэхэдээ, үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэжэ, мэдүүлэлнүүдые һайнаар зохёожо һурадаг байна. Тиихэдээ логикын, грамматикын талаһаа мэдүүлэлнүүд зүбөөр зохёогдоһон байха зэргэтэй. Һурагшад саг үргэлжэ изложени бэшэхэдээ, нилээн олон дадалтай, шадабаритай болодог.

Тиимэһээ изложени бэшэлгэ хадаа һурагшадые хэлэндэ бэрхэ болгохо, ухаан бодолоо зүбөөр харуулха гэхэ мэтэдэ һургадаг. Изложени бэшэлгэ гээшэ залуу үетэниие зүбөөр, коммунис ёһоор хүмүүжүүлхэ асуудалтай нягта холбоотойгоор эмхидхэгдэхэ ёһотой. Ушар тиимэһээ изложени бэшүүлхэдээ, шэлэһэн текстынгээ удхые һайса бодожо үзэхэ болоно. Текстые шагнаад, бэшээд байхадаа, һурагшад юун тухай ойлгохо, ямар хүмүүжэлгэ абаха болоноб гэхэ мэтээр шүүмжэлжэ үзэхэ зэргэтэй. Һурагшадта бэшүүлхэ изложениин текст болбол мүнөө үеын ажабайдалтай нягта холбоотой байха зэргэтэй.

[Түгэсхэл. Эхиниинь ноябриин 20-ной номерто].

БАГШАНАРТА ТУҺАЛАМЖА

ДУРА СЭДЬХЭЛЫЕ ТАТАМААР ҺАА...

Изложенинүүд удхынгаа талаар юрэ хөөрэһэн (тусхай сюжедтэй, ямар нэгэн байдал харуулһан), дэлхэйн байгаалиие, колхоз, совхозой хүдэлмэриие зураглаһан, хүнэй дүрэдэ шүүмжэлэл үгэһэн, ямар нэгэн статья тухай өөрынгөө һанал бодол харуулһан байха ёһотой.

Табигдаһан зорилгынгоо талаар изложенинүүд һургалгын, шалгалтын гэжэ хубаагдадаг. Гол түлэб һургалгын изложенинүүдые IV—VIII классуудта бэшүүлэгдэдэг.

Изложенинүүд хуряангы ба дэлгэрэнгы гэжэ байха. Изложениин текстнүүд 40—50 үгэһөө эхилээд, 400—500 үгэнүүдтэй байжа болохо.

Багахан изложенинүүд гол түлэб 4—5—6-дахи классуудта 10—15 минутын туршада бэшүүлэгдэхэ ёһотой. Рассказ, онтохон, статья, зураглал гэхэ мэтэһээ богонихон хэһэгүүдые багахан изложениин текст болгон абахада таарамжатай байдаг. Мүн мүнөө үеын ажабайдалһаа һонин мэдээсэлнүүдые үгэхэдэ, һурагшад һонирходог.

Багахан изложени бэшүүлхэдэ, текстын удхые тайлбарилжа, түсэб табиһанай хэрэггүй. Гэбэшье зарим ушарта багша нэгэ хэды асуудал табижа, текстые гү, али хэлэнэй онсо илгаае ойлгуулдаг.

Багшын уншаһан текстые һурагшад анхаралтайгаар шагнаад, авторай үгые, найруулгануудые зүбөөр хэрэглэжэ һураха ёһотой. Богонихон текстые нэгэ дахин уншахада, һурагшад тон анхаралтайгаар шагнадаг. Бэшэгэй дүримдэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ һургаха зорилготойгоор гол түлэб багахан изложенинүүд бэшүүлэгдэдэг юм.

Түүбэри изложени бэшүүлхэдээ, статьягай, зураглалай, рассказай удхын талаар таарамжатай хэһэг шэлэгдэн абтадаг. Һурагшад хэрэгтэй материалаа багшын даабаряар текст сооһоо түүбэрилэн абажа шададаг болоно.

Хуряангы изложениин зорилго болбол текстын удхые тобшохоноор, хуряангыгаар (богонихоноор) харуулха гэһэн юм. Гэбэшье авторай һанал бодол, болоһон үйлэ хэрэг, үйлэдэгшэ нюурнуудай абари зан, үйлын болоһон байра, саг гээшые тэрэ шэгтэнь, хазагайруулангүй, урда хойно оруулангүй һурагшад бэшэхэ ёһотой. Зүгөөр авторай гү, али өөрынгөө үгэнүүдые һурагшад өөһэдынгөө дураар изложени соогоо бэшэхэ эрхэтэй.

Дэлгэрэнгы изложени бэшүүлхэдэ, иимэнүүд эрилтэнүүд табигдадаг: зохёолой гол удхые, болоһон үйлэ хэрэгые, үйлын болоһон сагые, байрые, хүнэй хөөрэлдөөе, үйлэдэгшэ нюурнуудай характеристикые дүүрэнээр, һуури байрыень һэлгүүлэнгүйгөөр бэшэхэ. Тиихэдээ текст соохи үгэнүүдые, үгын найруулгануудые һурагша өөрынгөө дураар, шадабаряар хэрэглэхэ. Авторай үгэ, найруулгые тэрэ зандань гү, али өөрынхеэрээ бэшэхэдэнь болохо.

Мүнөө үедэ һургуулинуудта гол түлэб дэлгэрэнгы изложенинүүд ехэнхидээ бэшүүлэгдэнэ. Энэнь тон зүб. Юундэб гэхэдэ, дэлгэрэнгы изложени хадаа тусхай түсэбэй ёһоор, дэлгэрэнгыгээр бэшүүлэгдэдэг. Тиихэдээ бэшэгэй дүримдэ, сэглэлтын тэмдэгүүдтэ һурагшадай анхарал зорюута хандуулагдадаг. Дэлгэрэнгы изложени саг үргэлжэ бэшүүлхэдэ, һурагшадай бэшэмэл хэлэлгэ һайнаар хүгжэдэг.

Юрэдөө, аманшье, бэшэлгыншье хэлэлгые хүгжөөлгэ ехэ харюусалгатай хүдэлмэри гээшэ. Түрэл хэлэн дээрээ һайнаар хэлэжэ, зохидоор бэшэжэ шададаг байбал, һурагшадай ород хэлэн дээрэ хэлэлгэ тэгшэ һайнаар хүгжэдэг гэжэ бодото ажабайдал нэгэнтэ бэшэ гэршэлһэн байха. Тиимэһээ энэ хүдэлмэриие һонёор, үхибүүдэй дура сэдьхэлые татамаар ябуулха гээшэ буряад хэлэнэй, литературын багшанарай гол зорилгонуудай нэгэн болоно.

Б. БАТОЕВ,
РСФСР-эй Национальна һургуулиин эрдэм-шэнжэлгын институдай ахалагша научна хүдэлмэрилэгшэ, хэлэ, бэшэгэй эрдэмэй кандидат.

СОЦИАЛИС ОРОНУУДААР

ДАМТАЙ ПАРТНЕР

АНА. «Машприборин-
хадаа Кубын залуу ре-
ында аха дүүгэй туһа-
үзүүлһэн Советскэ Со-
худалдаа наймаанай тү-
фирмэнүүдэй нэгэ-
байһан.

публикын хэдэн арбаад
приятинуудай худалдаа
анай партнерын болохо
приборинторгой» бай-
гдаһаар 25 жэлэй ой-
ашарамдуулан, Кубын
хотодо пресс-конфе-
болоһон, выставкэ нээг-
байна. Советскэ Союз-
бүтээгдэһэн оптическа,
про-, радио- болон хинан
хэмжэлгын приборнууд вы-
гаа.
1960
хол-
юм.
нэгэ-
совет
хануу-
элгын
есодо

хүрэһэн байна. Гансахан үнгэрһэн һаранудта тус нэгэдэл ажаһуудалай хахад миллион электросчетчик, граждан аэропортнууд болон Харукодохи замбуулинай хэлхээ холбооной «Карибе» станцида элдэб хэрэгсэл түхеэрэлгэнүүдые эльгээһэн байгаа.

Мүнөө үедэ Кубын гадаадын худалдаа наймаанай 14 эмхи совет нэгэдэлтэй харилсаа бэелүүлнэ гэжэ ойн баярай выставкые нээлгэ дээрэ Кубын худалдаа наймаанай палатын түрүүлэгшэ Диас Марабель тэмдэглээ һэн. Гаванадахи «Машприборинторгын» техническэ түбэй мэргэжэлтэд Советскэ Союзһаа эльгээгдэһэн аппаратурые шудалхадань Кубын мэргэжэлтэдтэ туһалдаг юм.

ШАНАРАЙ ТҮЛӨӨ ТЭМСЭЛ

СОФИ. Болгариин шанарай талаар клубууд продукциин шанарые дээшэлүүлхын түлөө тэмсэлдэ ажалшадые хабаадуулха үрэ түгэс аргануудай нэгэниинь болонхой. Эдэмнай хадаа үйлэдбэриин хамтын зорилгоор нэгэдхэгдэһэн, технологическа хүдэлмэри нарижуулан һайжаруулха, коллективэй гэшүүдэй шадабариие дээшэлүүлхэ тодорхой зорилготой бүлэг хүдэлмэрилэгшэд болоно. Мүнөө ороной элдэб предприятинуудта 50 ягд шахуу иимэ клубууд тоологдоно. Тиин тэдэнэй тоо улам олошоржо байнхай.

Хаа хаанагүй шанарые эрид дээшэлүүлхэ зорилго табиһан национальна партийна конференцидэ (1984 он) бэлдэлгын үедэ иимэрхүү клубууд байгуулагдажа эхилһэн юм. Үнгэрһэн үедэ эдэ клубууд хүдэлмэриин эмхидхэлэй ба бодото дүй дүршэлтэй болоо. Тэдэнэй туд бүхэндэнь үйлэдбэриин асуудалнууд шиидхэгдэдэг. Эдэ түсэбүүдые бэелүүлгэдэ захиргаан туһа нэмэри хэдэг. Зарим клубууд хэдэн арбаад мянган левэй алмалта арьбалалта хэнхэй.

РОБОТОТЕХНИКЭ ҮРГЭНӨӨР НЭБТЭРҮҮЛНЭ

ПРАГА. Словакиин Тренчин хотын станок бүтээлгын заводто робототехникэ үргэнөөр нэбтэрүүлэгдэнэ. Һэлбариин энэ түрүү предприяти тоогой программна хүтэлбэритэй агрегадуудые бүтээн гаргадаг. Тэдэнь дэлхэйн олон оронуудта, тэрэ тоодо Советскэ Союзда худалдаанда эльгээгдэдэг байна.

Үйлэдбэриие шэнэдхэн нарижуулхын тула завод промышленна рободуудые бүтээдэг болоо юм. Токарна станогуудые хангаха хүшэр хүндэ хүдэлмэриие тэдэнэр даажа абаха байна. Энэнь олохон хүдэлмэришэдые үйлэдбэриин бусад участогуудта оруулха арга олгохо жэшээтэй.

Промышленна предприятинуудые автомадаар үргэлжэ дэээрэнь хангаха ба техникыень һэльбэн шэнэлхэ ехэ зорилгонуудые чехословак мэргэжэлтэд совет мэргэжэлтэдэй туһаламжаар шиидхэдэг байна. Хабсаргалгын болон гагналгын хүдэлмэри дүүргэхэ, металл шудхаха рободуудые зохёохо талаар аха дүү хоёр ороной эрдэмтэд болон инженернүүд хүдэлжэ байнхай.

Металл отолдог станогуудай, кузнечно-прессэй болон шудхалгын машинануудай дэргэдэ хүдэлдэг хүнүүдые һэлгэхэ зэргэтэй, манипуляторнуудые байгуулгада ба нарижуулан һайжаруулгада ехэ анхарал хандуулагдана. 160 килограмм хүрэтэр шэгнүүртэй детальнуудые болбосоруулха аргатай «оньһон туһалагшад» бүтээгдэнхэй. Хожомоо бүхы хүдэлмэриие рободуудай дүүргэхэ үйлэдбэриин бүхэли участогууд байгуулагдаха юм.

(ТАСС).

ТАСС • АПН •

ХИЛЫН САДАНАҺАА

ЯДЕРНА ДАЙНАЙ АЮУЛЫЕ ЗАЙСУУЛАН САРАХА

Эн-би-си гэдэг американ телевизионно компаниин корреспондентын асуудалнуудта КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын үгэһэн харюунууд дэлхэйн олониитын анхарал татаһаар. Гадаадын олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд, политическэ ба ниитын ажал ябуулагшад тэдэниие тайлбарилхадаа, буу зэбсэгүүдые, нэн түрүүн ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргалгые хизаарлахын, хүн түрэлтэндэ тохёолдуулагдажа байһан ядерна дайне зайсуулан сарахын тула хэрэгүүдые бэелүүлхээр, тэрэшэлэн совет-американ харилсаае бүтэмжэтэй һайнаар хүгжөөхөөр СССР-эй бэлэн байһые тэмдэглэнэ. Мүнөө хүн түрэлтэнэй зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэжэ байһан гол шухала асуудалнуудые шиидхэхэ, дэлхэй дээрэ амгалан тэнюун оршон байдал тогтоохо талаар Советскэ Союзай оруулһан тодорхой, бүтэмжэтэй һайн дурадхалнуудай программа һаншаагдана.

Уласхоорондын түгшүүрилые һулаpуулжа, оршон байдалые 70-дахи онуудай үеын хидэл амгалан тэнюун болгохые К. У. Черненко уряалаад, хэрбээ Вашингтоной бэлэн байгаа һаань, буу зэбсэгүүдые хинаха тухай хөөрэлдөөнүүдые хэхээр СССР бэлэн юм гэжэ мэдүүлбэ гээд **«Нью-Йорк таймс»** бэшэнэ.

Совет хүтэлбэрилэгшын мэдүүлгэ нэгэ нэгэнэйнгээ үндэнэн аша туһые хараада абажа, гурбадахи оронуудай аша туһада хохидол ушаруулангүй, адли тэгшэ үндэнэ һуури дээрэ Холбоото Штадуудтай хөөрэлдөөнүүдые хэхээр Советскэ Союзай оролдожо байһыень элирхэйлэн харуулба гэжэ **«Лон-Анжелес таймс»** газетэ мэдээсэнэ. Энэ мэдүүлгэнь совет-американ харилсаае, уласхоорондын байдалые һайжаруулха талаар шэглүүлэгдэһэн тодорхой дурадхалнуудтай байна.

Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохоодоо, ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахаһаа, ерээдүйдөө этигэл найдалтайгаар ажаһууха арга боломжо дэлхэйн хүн зондо хангахаһаа шухала зорилго Советскэ Союзда үгы юм гэжэ «Калифорниин эхэнэрнүүд эб найрамдалай түлөө тэмсэлдэ» гэһэн олоной хабаадалгатай ниитын эмхиин хүтэлбэриин гэшүүн **Каролина Стоковски** мэдүүлбэ. СССР-эй энэ залан сэхэ эб найрамдалта хараа шэглэл буу зэбсэгүүдые, нэн түрүүн ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хизаарлаха ба хороохо талаар шэглүүлэгдэһэн тэрэнэй тодорхой хэрэгүүдтэ, шэнэ шухала үүсхэлнүүдтэ нэбтэрэн бэелүүлэгдэнэ. Мүнөө үеын гол шухала асуудалнуудые шиидхэхын тула США-тай хөөрэлдөөнүүдые хэхээр СССР-эй бэлэн байһан тухай К. У. Черненко үшөө дахин баталба.

Совет хүтэлбэрилэгшын үгэһэн харюунуудые США-да ехэ анхаралтайгаар угтан абаба. Шахардуу шанга байдалые һулаpуулха тухай тэрэнэй уряа, буу зэбсэгүүдые хинаха талаар хөөрэлдөөнүүдые хэхээр бэлэн байһан тухай мэдүүлгэнь илангаяа һонирхолтойгоор угтагдаба гэжэ Англиин **«Дейли телеграф»** газетэ батална. Буу зэбсэгүүдые, нэн түрүүн ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хизаарлаха, хороохо тухай, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые бүтээн гаргалгые дэлгэрүүлэн тараалгые зайсуулха тухай СССР, США-е уряалба гэжэ Лондоной **«Таймс»** газетэ бэшэнэ.

Эдэ харюунуудынь «Зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи хөөрэлдөөнүүдые һэргээхэ талаар этигэл найдал олгоһон дохёо тэмдэг болоно» гэжэ ФРГ-гэй бундестагтахи СЕПГ-гэй бүлэглэлэй түрүүлэгшэ **К. Фойгт** Баруун Германиин ДДП агентствэдэ интервью үгэхэдөө тэмдэглээ.

Эдэ харюунууд хадаа ядерна дайнай аюулые зайсуулха, амгалан ёһоор зэргэ оршон һууха талаар СССР-эй хэлбэришэгүй хараа шэглэлтэй байһые батална гэжэ Болгариин **«Работническо дело»** бэшэнэ.

Ядерна дайнай аюулые зайсуулан сарахаһаа шухала асуудал байхагүй. Буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо, хүн зоной ерээдүйдөө этигэл найдалтайгаар ажаһууха арга олгохо тухай эдэ харюунууд соо хэлэгдэнэ гэжэ ГДР-эй **«Нойес Дойчланд»** газетэ тэмдэглэнэ.

Хүн түрэлтэнэй эгээл үндэр дээдын аша туһые социализмын түлөөлдэг, хамгаалдаг байһые К. У. Черненкын харюунууд элирхэйлэн гэршэлнэ гэжэ Польшын **«Трибуна люду»** газетэ тэмдэглэнэ. Амгалан тайбанаар зэргэ оршон һууха гээшэ СССР-эй ба США-гай хоорондохи харилсаанда эгээл таарамжатай ори ганса үндэһэ һуури болоно гэжэ совет хүтэлбэрилэгшэ этигэн найдажа байһанаа мэдүүлээ.

Югославиин **«Борба»**, Аргентинын **«Кларин»**, Сириин **«Тишрин»** газетэнүүд К. У. Черненкын үгэһэн харюунуудые үргэнөөр толилбо.

ИНДИРА ГАНДИИН ДУРАСХААЛДА

ДЕЛИ. Индиие улам бата нэгэдэлтэй болгохын түлөө, республикые һулаpуулха, тэрэнэй эб эеые таһалха талаар шэглүүлэгдэһэн империалис хүсэнүүдэй түсэбүүдые буруу һүргэхын түлөө тэмсэлэй уряа доро энэдхэг арад Индира Гандиин түрэһөөр 67 жэлэй ойе үргэнөөр тэмдэглэжэ байна. Тэрэнэй түрэһэн үдэр Национальна нэгэдэлэй үдэр гэжэ соносхогдоһон байгаа. Индиин гүрэнэй ба политическэ элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшын дурасхаалда зорюулагдаһан митингнүүд, суглаанууд, семинарнууд бүхы орон дотор үнгэргэгдэнэ. И. Гандиин ажаябадал тухай, Индиин хүгжэлтэ дэбжэлтын, бүгэдэ ниитын эб найрамдалые бэхижүүлхын түлөө тэрэнэй эсэшэ сусашагүй тэмсэл тухай хөөрэһэн фотовыставкэнүүд Делидэ, Бомбейдэ, Мадраста нээгдэбэ.

Индиин президент Заил Сингх, премьер-министр Раджив Ганди, правительствын гэшүүд, гүрэнэй ба ниитын элитэ мэдээжэ ажал ябуулагшад И. Гандиие шатааһан, үнэһэн шарил болгоһон газарта веногуудые табиба. Дипломатическа түлөөлэлгэтэ эмхинүүдэй толгойлогшонор, тэрэ тоодо СССР-һээ Индидэ байдаг элшэн сайд В. Н. Рыков мүн лэ веногуудые табиһан байгаа.

Бэеэ дааһан байдалтай Индиин түрүүшын премьер-министр Джавахарлал Неругэй «Тин мурти бхаван» гэжэ мемориальна музей соо И. Гандиин дурасхаалай хэтэ мүнхын гал носоогдобо.

Энэдхэг арадай алдарта басаганай дурасхаалые мүнхэлхэ талаар шэглүүлэгдэһэн хэдэн хэмжээнүүд правительствын эндэ болоһон заседани дээрэ һайшаагдаа.

Азиин бүлгэмэй соведэй байгуулһан алтан хүндэтэ тэмдэг И. Гандиин нэрээр нэрлэгдэбэ. Уласхоорондын һаналаа нэгэдэлгые, харилсаа холбоое гүнзэгырүүлхэ, эб найрамдал ба арадуудай аюулгүй байдал хангаха талаар ехэ хубитаяа оруулһан хүнүүдтэ энэ хүндэтэ тэмдэг барюулагдаха байна. И. Гандиин ажабайдал болон ажал ябуулга тухай бүлэг тусхай лекцинүүдые жэл бүри уншаха тухай шиидхэбэри соведэй Калькуттада болоһон заседани дээрэ баталагдан абтаба.

Дайнай аюулые зайсуулан сараха, бүлэглэлнүүдтэ хабаададаггүй хүдэлөөе нэгэдүүлхэ талаар Джавахарлал Неругэй бэелүүлдэг байһан хараа шугамые үргэлжэлүүлгэдэ Индира Ганди айхабтар ехэ хубитаяа оруулһан байгаа гэжэ правительственна бүлэгөөрхидэй «Нэшнл геральд» газетэ тэмдэглэнэ. Үе сагаар шалгагдаһан энэдхэг-совет харилсаае саашадань хүгжөөхын тула тэрэ ехэ юумэ хэһэн байгаа. Имагтал тэрэнэй хүтэлбэрилжэ байха үедэ хоер ороной хоорондохи эб найрамдал, хани барисаан, харилсаа холбоон тухай договор баталагдажа, Ази болон бусад түбинүүдтэхи байдалые тогтууритай һайн болгохо үндэһэ һуури табилсаһан байгаа. Энэдхэг-совет хани барисаан бүгэдэ ниитын эб найрамдалые бэхижүүлгэдэ нүлөөлхэ, бүхы арадуудай аша туһада алба хэхэ байна гэжэ Индира Гандиин хэлэһэн үгэнүүдые бидэ һайн һананабди гэжэ газетэ тэмдэглэнэ.

ИЛАЛТЫН 40 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

«ЭНЭ ҮДЭРЫЕ ОЙРТУУЛХА ГЭЖЭ ЭРМЭЛЗЭЭБДИ...»

Элдин хонгор Хэжэнгэ нютагаа ошохо бүридөө энэл хүнтэй заагүй золгодогби. 1937 онһоо КПСС-эй гэшүүн Буда Цыденович Намдаков наһанайнгаа амаралтада үни хада гараашье һаа, мүнөө түрэл Ушхайтынгаа совхоздо овощ ургуулагшадай бригадые даадаг юм. Нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, ажалай ветеран жагсаалдаа зогсоһон зандаа. Буда Цыденовичые танихагүй хүн, хай даа, Худан-Хэжэнгын голдо үгы гээ һаа, худал болохогүй байха. Юуб гэхэдэ, тэрэ 1930 онһоо эхилжэ, таһалгаряагүйгөөр районой ажахын элдэб һалбарида хүдэлхэ зуураа, бүхы эрмэлзэл хабаяа, бэлиг шадабарияа хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ хэрэгтэ зорюулһан габьяатай бшуу. Дайнай урдахи хүнгэн бэшэ жэлнүүдтэ, дүлэтэ дүшөөд онуудта, шэнэ газар хахалалгаараа суурхаһан табидахи онуудташье нүхэр Намдаков Хэжэнгэ нютагайнгаа экономикые аша үрэ ехэтэй болгохын түлөө һүжэрһэн тэмсэлэй түрүү зэргэдэ дабшаһан намтартай. Тэрэ нэгэтэ бэшэ колхозуудаа, сомоной Соведэй түрүүлэгшээр һунгагдаа, совхозуудай отделенинүүдые эрхилээ, мелиоративна отрядые арбан жэл соо толгойлоо. Харин дайнай хэсүү жэлнүүдтэ Хэжэнгын районой Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшын орлогшын тушаал ээлжэ ябаа юм. Тэрэ холын илалтын үдэрэй гэрэлтэ толоор яларһан жэлнүүд тухай мүнөө Буда Цыденович Намдаков манай газетын хуудаһануудаа дээрэ хөөрэжэ үгэхэнь. Тэрэнэй хөөрөөе журналист А. Жалсанов бэшэжэ абаба.

* * *

Һаяхана хуушан дансаяа уудалжа һуутараа, алтан угалзаар хяазалагдаһан шаралшаһан нэгэ саарһа олобоб. Энэмни Верховно Главнокомандалагша, СССР-эй Оборонын комитедэй Түрүүлэгшэ И. В. Сталинай гар табилгатай Хүндэлэлэй грамота байшоо бшуу. Тэрээн дотор гүрэнэй урда абаһан уялгануудаа амжалтатайгаар бэелүүлһэнэйнь, ажалайнгаа бүтээсэ дээшэлүүлһэнэйнь ба оборонын фонд байгуулха хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадаһанайнь түлөө Хэжэнгын районой хүтэлбэрилэгшэдтэ, бүхы ажалшадта үнэн зүрхэнэй баясхалан хүргэгдэнэ. Дахин дахин тэрэ Хүндэлэлэй грамота уншаха зуураа, аяар дүшөөд жэлэй саада тээхи гал дүлөөр соробхилһон мартагдашагүй үе сагые һэргээжэ, сэдьхэлээ доһолгоо һэм. 1147 хоног соо үргэлжэлһэн шуһата дайнай жэлнүүдтэ Худан-Хэжэнгын голой колхознигуудай ажалай баатаршалгые ой ухаандаа һанан, дурсаад үзөөб.

Зүб даа, агууехэ илалтамнай дариин үнэрөөр анхилһан дайнай талмайнууд дээрэшье, аяар холын ара тылдэшье адли тэгшэ шэрээгдээ һэм шуу. Гартаа буу барижа, баруун фронт хүдэр мордоһон хүбүүд, хани нүхэдөө, эсэгэ ба аханараа таряанай поли, малай фермэнүүд дээрэ эхэнүүдынь, хани басагадынь, дүүнэрынь ябууд халажа, унаһан малгайгаа абангүй, урагшаа һанаатайгаар хүдэлхэдөө, заята һайхан тэрэ илалтын үдэрые зааханааршье һаа, ойртуулхал гэжэ зоригжон дабшадаг байгаал. «Бүхы хүсэе—Илалтын хэрэгтэ!»—гэһэн далита уряал совет бүхы хүн зоной, тэрэ тоодо минии нютагаархид—хэжэнгээрхинэй зүрхэ сэдьхэлэйнь хуулита эрмэлзэл болон зэдэлдэг юм һэн.

ВКП (б)-гэй Хэжэнгын райкомой үмэнэһөө партиин Буряад-Монголой обкомой нэрэ дээрэ 1941 оной сентябриин 21-дэ эльгээгдэһэн рапорт соо аймагай колхозууд мяха, нооһо, үндэгэ гүрэндэ тушааха уялгата даабарияа үшөө август һара соо сүм бэелүүлээ гэжэ хэлэгдэнхэй байдаг. Харин сентябрь һарын тэнгээр һү, хэртаабха болон овощ хуряаха түсэбүүд дүүргэгдээ һэн. Тиин түсэбһөө гадуур 3808 центнер мяхан, 844 килограмм нооһон гүрэнэй жасада оруулагдаа юм. Энэ талаар Чисаанын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ, Кировэй нэрэмжэтэ ба «Коминтерн» колхозуудай гэшүүд илангаяа үндэр үрэ дүн туйлаа гэжэ тэмдэглэгдээ. Тиихэдэ аймагай ехэнхи колхознигууд июль ба август һаранууд соо гүрэнэй урьһаламжада бэшүүлһэн мүнгэеэ сүм түлэжэ дүүргээд байгаа.

Хаа хаанагүй арад зоноймнай эдэбхи эрмэлзэл харагдажа, илалтын туйлагдаха байһанда этигэл дүүрэнээ тэдэнэр эли бодо гэршэлээ һэн. Эрхэ сүлөө ба бэеэ даанхай байдалдамнай тохёолдоһон аюулһаа уламжалан, тэдэнэрэй харюусалгаяа гүйсэд мэдэржэ байһан ушарынь илангаяа ехэ удхатай һааб даа. Имэл бүгэдэ ниитын дэбжэлтын туг доро хүдэлһэн колхознигууд, аймагаймнай бүхы ажалшад үбһэ ба таряа хуряалгынгаа хүдэлмэринүүдые саг болзор соонь эрхим шанартайгаар түгэсхэжэ шадаа. Хараалагдаһан түсэб, абаһан уялгануудаа дүүргэлтэ гээшэ хүн бүхэнэй нэрэ хүндын хэрэг боложо тодорһон байха. Үргэнөөр дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй манлайда имагтал коммунистнууд дабшадаг һэн. Тэдэнэр лэ «хоёр зуутанай» хүдэлөөе үүсхэһэн онсо габьяатай. Жэшээлхэдэ, Хэжэнгын сомоной Сталинай нэрэмжэтэ колхозой гэшүүн, коммунистка Цырен-Дулма Цыбенова дайнай эхилһээр түрүүшын үдэрнүүдэй нэгэндэ болоһон митинг дээрэ: «би өөрынгөө, нүхэрэйнгөө түлөө хүдэлхэб!»—гэжэ мэдүүлээ юм. Таряа хуряалга дээрэ хүдэлхэ зуураа, тэрэ үдэрэйнгөө даабарие 210—230 процент хүрэтэр бэелүүлдэг байгаа. Тэрэнэй һайшаалта жэшээе энэл ажахын коммунистнууд Мину Шолхоев, Дугар Шадапов гэгшэд халуунаар дэмжэжэ, бусадтаа үндэр бүтээсэтэ ажалай үльгэр жэшээ харуулжа эхилээ һэн. Үшөө нэгэ жэшээ. Хэжэнгын МТС-эй токарь, ВКП (б)-гэй гэшүүндэ кандидат Петр Ануфриев нэгэ доро хоёр мэргэжэлээр—токариин ба слесариин—хүдэлжэ эхилхэдээ, даабарияа 200 процент хүрэтэр дүүргэдэг болобо. Агуу Октябриин социалис революциин 24 жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэрһэн социалис мүрысөөндэ эдэбхитэйгээр оролсожо, халаанайнгаа даабарие 250 процент дүүргэхэб, тиин тракторнуудай заһабарилгые гансаараа хангахаб гэһэн үндэр уялга абаа юм. Цырен-Дулма Цыбенова болон Петр Ануфриев мэтын эдэбхи үүсхэл түгэс коммунистнууд аймагай колхоз, предприятинуудта олон һэн. ВКП (б)-гэй райкомой партийно-политическэ хүдэлмэри эрид һайжаруулһанай, Ленинэй партиие тойруулан ажалшадые нягтаар жагсааха зорилго урдаа табяад, тэрэнээ амжалтатайгаар бэелүүлһэнэйнь үрэ дүн иигэжэ харагдажа захалаа бшуу. Юуб гэхэдэ, колхозуудай, бусад эмхи зургаануудай партийна организацинууд тиихэдэ агитационно хүдэлмэриингөө онол аргые эрид хубилгажа, ашаг үрэ ехэтэй болгожо шадаа ха юм. Энэ харюусалгатай хэрэгтэ эрдэм һургуулитай, политическэ бэлэдхэлтэй, хүн зондоо хүндэтэй, тэрэ тоодо аймагай хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд олоор хабаадуулагдадаг байгаа. Тобшолон хэлэбэл, дайнай эхилһэн түрүүшын һаранuудта коммунистнууд 6652 хүнэй хабаадалгатай 312 хөөрэлдөө үнгэрһэн юм.

Аймагай ажалшадай, бүхы колхознигуудай совет арадтаа нэгэн һаналтайгаар хүдэлжэ, агуу илалтынгаа үдэрые ойртуулха зорилготойгоор шармайдагайнь үшөө нэгэ гэршэ хадаа оборонын фонд байгуулха, Улаан Армиин сэрэгшэдтэ эльгээгдэхэ дулаан хубсаһа суглуулха хэрэгтэ тэдэнэй ухаангүй эдэбхитэйгээр хабаададаг байһан ушарынь мүн болоно. Жэшээлхэдэ, Хэжэнгын ба Сулхарын модо бэлэдхэдэг участогуудай хүдэлмэришэд богонихон хугасаа соо гурба дахин воскресник үнгэргэжэ, олоһон 4 мянган түхэригөө оборонын фонддо сүм дамжуулан үгэһэн гээшэ. Тиихэдэ аймагай колхознигууд тэрэл һүрөөтэ 1941 оной намар 17 мянган түхэриг оборонын фонддо оруулһан, нилээд ехэ мяха, һү, тоһо үйлэдбэрилэн дамжуулһан байна. Улаан Армиин сэрэгшэдтэ эльгээгдэхэ дулаан хубсаһаншье ехэ суглараа бэлэй. Имагтал июль-август һаранууд соо 141 паар һэеы гутал, 642 арһан дэгэл, 820 килограмм нооһон, 1300 метр бүд, 270 малгай, 432 бээлэй гэхэ мэтэ фронт ябуулагдаа. Эндэ «Майн 1», «Манай ажал» ба Энгельсэй нэрэмжэтэ колхозой гэшүүд эдэбхи үүсхэлээрээ шалгараа юм.

«Бурят-Монгольская правда» газетын 1943 оной мартын 24-нэй номерто Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай фронтнууд дээрэһээ шархатаад бусаһан бүлэг сэрэгшэдэй—Хэжэнгын голой хүбүүдэй хамтын бэшэг толилогдоо һэн. Тэрээн дотор иигэжэ хэлэгдэнхэй: «Манай город ба тосхонуудые һандаргажа, үхэлтэ аюул асарһан хас тамгата хартан муухай дайсадые бидэ хоёр нюдөөрөө хараһан, улаан нюураараа урдаһаань бодожо тэмсэһэн байнабди. Мүнөө ара тылдээ бусаад байхадаа, аһан шадалаараа оролдожо, түрэл колхозуудтаа туһалха, 1943 оной түсэбтэ даабаринуудые бэелүүлжэ, тиин фронт болон Эхэ орондоо хүдөө ажахын продукци ба түүхэй эд элбэг ехээр үгэхын түлөө эрмэлзэхэбди». Энэ хандалга-бэшэг доро фронтовигууд Осоров, Линейцев, Шелковский, Цыренжапов, Цыбиков болон бусад гараа табяа һэн. Улаан шуһаяа дайнай газарта адхажа ерэһэншье һаа, үдэр хоног амарангүй, амгалан ажалдаа шалжэһэн эдэ нүхэдэй баатар габьяата жэшээ улад зоной урма зориг бадаруулһаниинь гайхалгүйл. Юрэдөөл, аймагаймнай ажахынууд алтан шаргал арбай таряа ургуулгаар, табан хушуу малаа үсхэбэрилгээр түсэбүүдээ жэлһээ жэлдэ үлүүлэн дүүргэжэ, ерээдүйн илалтын алтан жасада ехэ хубитаяа оруулжал байһаниинь тэрэл... Дэмы бэшэ ниитын ажахые хүгжөөхэ хэрэгтэ 1944 ондо туйлаһан амжалтынгаа түлөө социалис мүрысөөндэ түрүүлһэн «Зурганай зам» колхоз (түрүүлэгшэнь Ц. Цыцыктуев) БМАССР-эй Арадай Комиссарнуудай Соведэй дамжуулгын Улаан тугта хүртөө бэлэй.

1944 оной намар аймаг доторнай баһа нэгэ гайхамшагта үйлэ хэрэг болобо. Юуб гэхэдэ, «Комсомол» колхозой гэшүүд өөһэдынгөө нөөсэлһэн мүнгөөр дайшалхы самолет бүтээжэ, Улаан Армиин нэгэ авиационно частьда дамжуулан үгөө бшуу. Верховно Главнокомандалагша И. В. Сталин тус колхозой түрүүлэгшэ Ц. Э. Эрдынеевэй нэрэ дээрэ эльгээһэн улаан бүһэтэй правительственна телеграмма соогоо бүхы колхознигуудта энэ самолет-бэлэгэйнь түлөө халуун зүрхэнэй баясхалан хүргөөд, ажахынгаа экономико хүгжөөхэ хэрэгтэнь амжалтануудые хүсэһэн байха юм. Урма зоригоор бадарһан колхознигууд харюудань үндэр социалис уялгануудые абахадаа, адуу моридойнгоо тоо толгойе олошоруулха түсэбөө 124 процент, эбэртэ бодо малайнгаа—106 процент, хони ямаадай—100,5 процент дүүргэхэбди гэжэ үгэеэ үгэһэн байна.

Тэдэл үдэрнүүдтэ манай Хэжэнгын голдо Эрхүүгэй кинохроникын студиин операторнууд ерэжэ, «Комсомол» колхозой гэшүүд, тэдэнэй ажал хэрэгүүд тухай баримтата фильм буулгаа һэн. Мүнөө тэрэ лентые архив сооһоо оложо, түрэл Ушхайтымни совхозой (анханай «Комсомол» колхоз) залуушуулда харуулаа һаа, ехэл һонин, хүмүүжүүлхы удха шанартайшье байха бэлэй.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ ямар эршэ түгэсөөр, ямар зоригжолтойгоор эсэгэ, аханар, эхэнүүдэйнгээ хүдэлдэг байһые хараг лэ!

...Дайнай эхилһэн түрүүшын жэлдэ илангаяа хүшэр хүндэ һааб даа. Тэрэл үедэ хүн зомнай бүхы хүсэ шадалаа элсүүлжэ, амарха, амгалан нойрсохо гээшые мартаад, айхабтар дэбжэлтэтэйгээр ажаллаһан намтартай. Тиимэһээл тэрэ түрүүшын хатуу шэрүүн үедэ энэ хөөрөөн соогоо онсо анхаралаа хандуулһамнай гайхалгүй. Саашадаашье ажалаймнай эршэ һуладаагүй, харин улам шангадажа байһаниинь мүнөө үльгэр домог болонхой. Улаан Армиин сэрэгшэдтэ, командирнуудта болон политхүдэлмэрилэгшэдтэ зорюулагдаһан Буряад-Монголой АССР-эй 275 мянган ажалшадай гар табилгатай бэшэг дотор иигэжэ хэлэгдэнхэй байдаг: «Бидэ өөрынгөө республикые дайшалхы лагерь боложо жагсаһан агууехэ Эхэ оронойнгоо таһаршагүй нэгэ хуби болгожо нягтаруулаабди. Хаанашье хүдэлхэдөө—заводой цех соо, шулуу нүүрһэнэй уурхайда гү, али колхозой поли дээрэ—алхам бүхэнөө нангин хэрэгтэ—фронтдо туһалха хэрэгтэ сүм зорюулнабди».

Энэ бэшэгые зүбшэн хэлсэлгын Хэжэнгын аймагай колхозуудта айхабтар эдэбхитэйгээр үнгэрһые мүнөөшье мартаагүйб. Бэшэг соо дурсагдаһан зүйлнүүдые халуунаар, нэгэ хүн шэнги эбтэй зэтэйгээр дэмжэжэ байһанаа гаряашад ба малшаднай мэдүүлэгшэ бэлэй. Тиихэдэ тэдэнэр дээшэлүүлэгдэһэн уялгануудые баталан абадаг һэн. Абтаһан үндэр уялгануудай дүүргэгдээгүй байһан нэгэшье ушарые мүнөө һанадаггүйб. Амгалан ажалай фронт дээрэ амжалта туйлаха гээшэ бэлэн бэшэ байгаа. Тиигэбэшье нэгэл һанал бодолоор—Илалтын тухай хүсэл, эрмэлзэлээр зоригжоһон хэжэнгынхид тэрэл үдэрые ойртуулхын тула хүсэ шадалаа гамнаагүй.

Тиин 1945 оной одото хабар үнинэй хүлеэгдэһэн һайндэрнай «нюдэнэймнай нулимса мэлмэрүүлэн», «сабиргайдамнай сагаан үһэ нэмэн» одоошье хүрэжэ ерээ бшуу!

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай дүүрэһээр түүхэтэ 40 жэлэй ойн үмэнэ тылдэ агуу Илалта шэрээлсэһэн Худан-Хэжэнгын голой ажалшадай баатаршалгын хамтын хэрэгтэ дуһалшье болоһон байгаа һаань, тэрэниие онсолон тэмдэглэхэ гэжэ энэ дурсалгаяа түүрээбэб.

ОЛОНОЙ ШЭНЭ КИНО

АНХАРАЛДА ДУРАДХАГДА

Режиссернууд А. Алов, В. Наумов гэгшэдэй «Мосфильм» киностудида буулгаһан «Берег» гэжэ кинофильм республикымнай кино харагшадай гоё анхаралые энэ һарада татажа байнхай. Тиигэхэншье буруу бэшэ. Бэлиг шадабаряар түгэс зохёолшо Ю. Бондаревой уран хурсаар, уншагшын зүрхэ сэдьхэлые хүдэлгэмөөр бэшэһэн иимэ адли нэрэтэй романдань хүрэмэ кинофильм олониитэдэ дурадхагдаба. Ленинскэ ба Гүрэнэй шангуудай лауреадуудай бусадшье мэдээжэ хэдэн зохёолнуудаар һонирхолтой, удха түгэлдэр фильмүүд табигдаһан байна. Эдэ хоёр режиссернууд түрүүншье дайн тухай бүтээлнүүдые буулгаһан юм. Гэбэшье энэ кинофильм тэдэнэй зохёохы хүдэлмэридэ үшөө нэгэ һонин бүтээл болобо. Ушарынь хадаа энэ кино дэлхэйн хүн бүхэн эб найрамдалые өөр өөрынгөө нюдэнэй сэсэгы мэтээр хамгаалха ёһотой гэһэн юрын аад, гүнзэгы ехэ удхатай ойлгосые уласхоорондын түгшүүрилтэй эрхэ байдалда бидэндэ һануулна.

Вениамин Дорман гээшэ уршагта ябадалтай фильмүүдые найруулан табидаг совет режиссернуудай нэгэн юм. «Золотая речка», «Пропавшая экспедиция», «Судьба резидента», «Ошибка резидента», «Похищение Савойи» болон бусад кинофильмүүдынь харагшадай магтаал һайшаалда хүртэһэн байна.

Энэ удаа тэрэ **«Медный ангел»** гэжэ политическэ орёо хүгжэлтэтэй фильм буулгаба. Сценариинь В. Дормантай үниинэй сугтаа хүдэлдэг Исай Кузнецов бэшээ.

Тус кино Латинн Америкын нэрлэгдээгүй нэгэ гүрэндэ мүнөө боложо байһан үйлэ хэрэгүүд тушаа хөөрэнэ. Энэ гүрэнэй арад зон засагаа гартаа абанхай. Теэд ажалша түмэниие дарлажа байһан хархис хүсэнүүд хуушан ажабайдалые дахяад һэргээхын тула тэмсэнэ. Тиимэһээ залуу гүрэндэ туһалхаяа ерэһэн олон ондоо гүрэнүүдэй мэргэжэлтэд орёо эрхэ байдалда хүдэлхэ баатай болоно.

Мэдээжэ актернууд А. Кузнецов, И. Шевчук, В. Смирнитский, Л. Ярмольник, Н. Еремин, Л. Ахеджакова, Л. Куравлев гэгшэд рольнуудыень гүйсэдхэнэ.

Энэ һарада гурбан кинокомеди харуулагдаха.

Тэдэнэй нэгэн —**«Особо важная персона»** гэжэ нэрэтэй. Сценариин автор С. Бодров. Тэрэнь хэдэн жэлэй урда тээ комедийнэ сценаринуудай Бүхэсоюзна конкурсын шанда хүртөө һэн.

40-өөд фильмүүдтэ рольнуудые гүйсэдхэһэн, Ленинскэ комсомолой шангай лауреат, режиссерой мэргэжэл һая шудалжа ябаһан Евгений Герасимов тус киное найруулан табяа.

Фильм буулгагшад актер Ю. Назаровай иимэ шэнжэтэй бүтээлдэ түрүүндээ наадаашэгүй һаань, таажа, уриһан б... гээд тэмдэглэлтэй. Мүн к... комедидэ рольнуудые гүй... хэдэг байһаараа илгарда... Невинный, Н. Русланова бо... Н. Парфеновые энэ фил... хараха байнабди.

Манай нютагай хүбүүн А... сандр Итыгиловэй найру... табиһан **«Если можешь, пр... ти...»** гэһэн уянгата кин... меди (А. Довженкын нэрэм... тэ киностуди) хүдөө нют... хүнүүд тухай хөөрэнэ. Энэ... но-зохёол энэрхы зөөлэн... дуран тушаа. Тус филь... режиссерой нэрэ мүнөө о... до мэдээжэ юм. Тэрэ б... дүүргэһэнэйнгээ удаа хэд... лэй туршада оператораар... дэлөө һэн. Энэ үедөө «Б... яажа хатуужааб?» гэһэн б... ритэй телефильм буулгажа, ... нинскэ комсомолой ша... лауреат болоһон намтар... А. Итыгилов анха түрүүн ... даажа, «Встреча» гэһэн б... ни лентэтэй кинофильм б... гаа һэн. Тэрэнь Франциин ... ли хотодо болоһон Улас... рондын богони лентэтэй ... һайханай фильмүүдэй кино... тивалиин дээдын Гран ... гэжэ шанда хүртэһэн б... Удаань хэдэн кино-зохёол... бүтээгдээ. Мүнөө удаада... кино харагшадай анхара... дурадхагдаба.

«Если можешь, прости...» ... һэн фильмын сценарие ... дээжэ кинодраматург В. ... режко бэшээ. Гол роль... актер ба режиссер, Ленин... комсомолой шангай лау... С. Никоненко наадана.

«Развод по пятницам» ... чехословак кинокомеди, ... фильмдэ буулгагдаһан ... **ферансе по пятницам»** ... фильм харагшадай анхара... мүн лэ дурадхагдаа.

Арсалдаа гаргаһан «Чуч... гэжэ кинокартина харуула... жа эхилбэ. Тэрэ В. Желе... ковэй туужын үндэһөөр «... фильм» киностудида буу... даа юм. Фильм һайн һай... хүсэл бодолой муу һанаа... саг үргэлжын тэмсэл ... хөөрэнэ. Энэ киногой гер... нууд 12—13 наһатай һурагу... үхибүүд. Тэдэнэй хоорон... зарим орёо харилсаануу... шаа фильм соо харуулагд... Гол ролиинь эстрадын дуу... Алла Пугачевагай басе... Кристина Орбакайте гүйс... хөө. Тиихэдэ мэдээжэ акте... нууд Ю. Никулин, Р. Быков, ... Санаева, С. Крючкова, ... Москвагай һурагшад тус ... нокартинада наадана.

Р. Погодиной туужын үн... һөөр Р. Василевскиин най... лан табиһан «Что у Сен... было» гэһэн нэрэтэй фи... мүн лэ үхибүүдтэ зорюулагд... хай.

Энэдхэгэй «Жизнь так хор... ша» гэһэн хоёр серитэй, ... **состоявшийся репортаж»** ... Канадын фильмүүд мүн лэ ... ябрьда харуулагдаха юм.

В. ПАВЛОВА,
Буряадай АССР-ай
Киногой талаар гүрэнэй
комитедэй ахалагша
редактор.

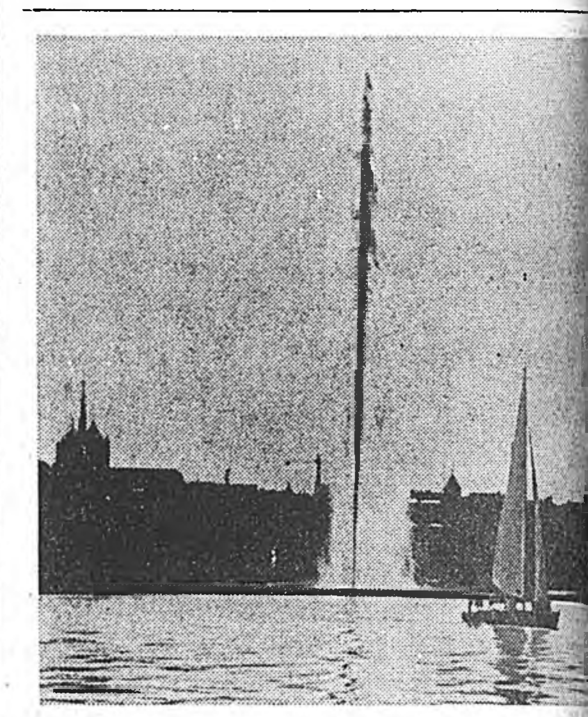

ШВЕЙЦАРИ. Женевскэ нуур дээрэхи суута фонтан дэлхэй дээрэ эгээл томо юм. Нуурай нюруунһаа оодоо 1... метртэ уһан соробхилон сохилжо байдаг.

Кейстон—ТАСС-ай фото.

СПОРТ · Спорт · СПОРТ · Спорт · СПОРТ

ЭДИРШҮҮЛ ХАБАЯА ТУРШАБА

Буряадай АССР-эй Гэгээрэлэй министерствын хүүгэдэй спортын һургуулинуудай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн «Динамо» бүлгэмэй спортзал соо болобо.

Улаан-Үдэ хотын, мүн республикын 12 районой хүүгэдэй спортын һургуулинуудай командануудай 90 гаран эдир барилдаашад энэ мүрысөөндэ хабаадажа, хаба шадалаа туршаһан, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлһэн байха юм.

13—14 наһанай эдиршүүлэй дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар эгэнэй мүрысөөн һурагшадай үбэлэй амаралтын үедэ Улаан-Үдэдэ үнгэргэгдэхэ. Тиимэһээ тэрэ энэ ехэ нааданда манай республикын эдир барилдаашадай ямар бэлэдхэлтэй байлгын харалга болобо.

Сэхыень хэлэхэдэ, зарим районуудай тусхайлбал, Улаан-Үдын болон Хэжэнгын районуудай һайн һорилго бэлэдхэлтэй хүбүүдээ эльгээгээгүй байһаниинь халагламаар. Республикын түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ хабаадажа, үетэн сасуутантаяа хаба шадалаа туршаха, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлхэ гээшэ тэдэнэртэ ашатай туһатай байһаниинь элитэ юм ааб даа.

Зэдын районой суглуулагдамал команда һайн һорилго бэлэдхэлтэй байһаараа шалгарба. Энэ талаар тренер Александр Дагдунов эдэбхитэй һайнаар хүдэлнэ гэжэ тэмдэглэлтэй. Тиихэдэ Мухар-Шэбэрэй районой һурагшад яһала һайнаар барилдаа. Эндэ тренернүүд А. Д. Данилов болон Б. Д. Дашибальжиров гэгшэдэй габьяа ехэ. Урдандаа дүрэ буляалдалгын барилдаанай огто хүгжөөгдэдэггүй байһан Прибайкалиин, Хяагтын, Загарайн районуудай түлөөлэгшэд һүүлэй үедэ шалгардаг боложо байна. Залуу тренер Баатар Батуев Турунтаево тосхондо яһала эдэбхитэй һайнаар хүдэлжэ эхилээ гэжэ һанагдана.

Эгээл хүнгэн шэгнүүртэ Зэдэһээ ерэһэн Чингис Чагдуров түгэсхэлэй уулзалгада Баяр Цыденовые (Мухар-Шэбэр) илажа, түрүү һуури эзэлбэ. А. Базаров (Яруна) Б. Андреев (Зэдэ) хоёрые шүүгээд, хүүгэдэй спортын 7-дохи һургуулиин һурагша О. Жапов удаадахи шэгнүүртэ эрхимлэһэн байгаа.

Бусад шэгнүүрнүүдтэ Петя Ринчинов (Хяагта), Саша Бадмаев (Баргажан), Солбон Гармажапов, Ринчин Улзытуев (хоюулаа Зэдэһээ), Эрдэни Гончиков (ДЮСШ-7), Гоша Тугаринов (Загарай), Костя Васильченко (ДЮСШ-7). Витя Доржиев (Түнхэн), Гена Анисимов (ДЮСШ-7), Пурбо Самбуев (Зэдэ) гэгшэд илажа, республикын Гэгээрэлэй министерствын грамотануудаар, дурасхаалта бэлэгүүдээр шагнагдаа.

— Манай республикын бэлигтэй бэрхэ барилдаашадые халажа абаха эдиршүүлэй ургажа байһые мүрысөөн харуулба. Гадна зарим шэгнүүрнүүдтэ, илангаяа хүндэшэг шэгнүүрнүүдтэ өөһэдын онсо арга дүрэтэй, бар хүсэтэй барилдааша хүбүүдэй үшөөл хомор байһые гэршэлээ. Тиимэһээ мэргэжэлтэд болон тренернүүд эдэ дутуу дундануудые усадхахын түлөө ехэ оролдолго гаргаха ёһотой, — гэжэ мүрысөөнэй ахамад судья, спортын мастер Равиль Валеев хөөрэнэ.

Б. М. ЖИГЖИТОВ.

ҮНДЭР НЭРЭ ЗЭРГЭДЭ ХҮРТЭБЭ

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дэргэдэхи физическэ культура ба спортын комитет «Трудовые резервы» бүлгэмэй Олимпиадада бэлэдхэлэй Буряадай түбэй ахалагша тренер Федор Махутовта «РСФСР-эй габьяата тренер» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэ олгобо.

Федор Махутов хадаа дүрэ буляалдалгын барилдаагаар СССР-эй спортын мастер юм. Тэрэ республикынгаа чемпионой нэрэ зэргэдэ 7 дахин хүртэһэн байгаа. Мүнөө хэдэн жэлэй туршада тренерээр хүдэлнэ. Федор Николаевичай хүмүүжүүлһэн һурагшад республикаһаа холо саагуур алдаршанхай.

Ф. Н. Махутов спортын 17 мастерые һурган хүмүүжүүлһэн байна. Тэрэнэй һурагша уласхоорондын классай спортын мастер Борис Будаев залуушуулай дунда дүрэ буляалдалгын барилдаагаар дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө 1979 ондо Улаан-Баатарта үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ шалгаржа, чемпион болоо һэн. 1982 ондо Болгариин Варна хотодо үнгэргэгдэһэн Европын чемпионадта Б. Будаев илалта туйлажа, алтан медаляар шагнагдаһан байгаа.

Тэрэнэй һурган хүмүүжүүлһэн спортын мастер Василий Миланханов энэл жэлдэ залуушуулай дундаһаа СССР-эй чемпион болоо һэн.

Ф. Махутовай һурган һоридог эдир хүбүүн — Буряадай багшанарай институдай студент Виктор Монсонов һаяхан СССР-эй спортын мастерай нэрэ зэргэдэ хүртэбэ.

«Трудовые резервы» бүлгэмэй Түбэй соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө энэ жэлэй май һарада Улаан-Үдэ хотодо үнгэргэгдэһэн түгэсхэлэй мүрысөөндэ хабаадахадаа, тэрэ 52 килограммай шэгнүүртэн сооһоо хоёрдохи һуури эзэлһэн байгаа. В. Монсонов эдиршүүлэй дунда Буряадай АССР-эй хоёр дахин чемпион, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй чемпион, «Трудовые резервы», бүлгэмэй Россин соведэй мүрысөөнүүдтэ шанда хүртэгшэ болоно.

Б. МИРОМАНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ф. Махутов һурагшадаа зүбшэл үгэжэ байна.

Б. ГАДЬЯНОВАЙ фото.

СПАРТАКИАДА ДҮҮРЭБЭ

Улаан-Үдын авиационно заводой «Забайкалец» гэжэ спортклубай байгуулагдаһаар 20 жэлэй ойдо зорюулагдажа, тус предприятиин хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай дунда үнгэргэгдэһэн 26-дахи спартакиада арбан нэгэ һара соо үргэлжэлһэн байгаа.

Спортын 18 зүйлөөр спартакиада үнгэргэгдэжэ, заводой 7 мянга гаран хүдэлмэришэдые, алба хаагшадые хабаадуулһан байха юм. Тиигэжэ тэдэнэр бэе махабадаа хатуужуулһан, улам бүри ашаг үрэ ехэтэйгээр хүдэлхэ аргатай болоһон байна.

«Олоной хабаадалгатай физическэ культура ба спортые саашадань хүгжөөхэ тухай» КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолые бодото дээрэнь бэелүүлгэдэ үндэһэлэн, спартакиадын мүрысөөнүүд үнгэргэгдөө.

Мүнөө авиационно заводой дүрбэдэхи хүдэлмэришэн бүхэнэй ГТО-гой значкист, зургаадахи хүн бүхэнэйнь разрядтай спортсмен байһаниинь гайхалтайшье бэшэ.

Авиационно заводой хүдэлмэришэдэй дунда үнгэргэгдэһэн 26-дахи спартакиадын дүнгүүд һаяхан Загорск һууриндахи «Рассвет» гэжэ Соёлой байшанда болоһон спортын үдэшэ дээрэ согсологдоо.

Г. А. Андреевэй хүтэлбэрилдэг хэбэй цехэй, М. И. Кашекинэй толгойлдог АСУ-гай таһагай, В. П. Печниковэй ударидадаг хабсаралгын-агрегатна цехэй командануд илалта туйлажа, «Забайкалец» гэжэ спортклубай грамотануудаар, дурасхаалта бэлэгүүдээр шагнагдаһан байна.

Б. ВАСИЛЬЕВ.

«СПОРТЛОТОНУУДАЙ» ТИРАЖАЙ ДҮНГҮҮД

«Спортлотонуудай» ноябриин 10-да үнгэргэгдэһэн 45-дахи тиражай дүнгүүдые Спортивна лотерейн главна управлени согсолбо.

«49-һөө 6-ень тааха спортлото»: 105.118 билет ороо. Зургаан номер хэншье таабагүй, табан номер (14 карточка) таагшад—2.565 түхэриг, дүрбэн номер (701 карточка) тааһан хүнүүд 52 түхэриг, гурбан номер (12.294 карточка) таагшад 4 түхэриг абаха байна.

«36-һаа 5-ень тааха спортлото»: 2.933.596 билет ороо. Табан номер (9 карточка) тааһан хүнүүд—10.000 түхэриг, дүрбэн номер (2.641 карточка) таагшад—103 түхэриг, гурбан номер (86.230 карточка) тааһан хүнүүд 6 түхэриг абаха.

«Спортлотонуудай» 45-дахи тиражай шүүбэринүүд ноябриин 21-һээ декабриин 21 болотор түлэгдэхэ.

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Арадай музей» — түрүү бэшэг. РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ. «Жэлэй түгэсхэлдэ — эршэтэ ажал» — мэдээсэлнүүдэй суглуулбари. Мал ажал— онсо шухала һалбари. «Хамтын подряд уялгална» — В. Будаевай статья. «ЛВРЗ-дэ түрүүлэн» — В. Колесниковагай корреспонденци.

Хоёрдохи хуудаһанда. Түрүү дүй дүршэлэй адрес: Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхоз. «Хэрэгтэй албан»— Н. Колобковагай статья. «Үндэһэгүй шиидхэбэринүүд» — В. Путятинай статья. БАМ: хүнүүд ба үйлэ хэрэгүүд. «Хориинхид барилга хэнэ» — В. Юдинэй статья. Түрэл орон доторнай.

Гурбадахи хуудаһанда. «Амгалан тайбан ажаһууха шэглэлээр» — ТАСС-ай материал. Хилын саанаһаа.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. Нютаг нютагай һонин. Спортын һонин: «Шиидхэхэ асуудалнууд олон» — В. Сыдеевэй корреспонденци. Агуу Илалтын 40 жэлэй ойдо. «БАМ — амгалан байдалай харгы» — Е. Фроловой статья. «Найдуулаад лэ орхижорхёо» —шалгалтын материал. Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — Мультфильмнүүд. 10.25 — «Мертвые души» — 5 серитэй уран һайханай фильм. 2-дохи сери. 11.45 — «Аяншалагшадай клуб». 12.45 — Гнесинүүдэй нэрэмжэтэ Гүрэнэй хүгжэмэй-багшанарай институдай студентнүүд болон багшанарай концерт. 13.15 — Шэнэ һонин. (13.20 хүрэтэр). 15.15 — Шэнэ һонин. 15.35 — Баримтата фильм. 16.05 — Совет уран зурагай искусство. 16.50 — «Манай корреспондентнүүд хөөрэнэ». 17.20 — «Концертын залда— һурагшад».

Улаан-Үдэ. 18.20 — «Байгал» — нютагуудай һонин. 18.30 — Залуушуулда зорюулагдаһан дамжуулга. 19.15 — «Зүүн Сибирь» — киножурнал. 19.25— «Байгал» — мэдээсэлэй программа.

Москва. 19.45 — «Мүнөөдэр — түби дэлхэй дээрэ».

Улаан-Үдэ. 20.00 — «Депутадай ажал хэрэгүүд».

Москва. 20.40 — «Мертвые души» — 5 серитэй уран һайханай фильм. 3-дахи сери. 22.00 —«Время». 22.30—Болгариин эстрадын артистнуудай концерт. 23.05 — Баримтата фильм. 24.00 — Футболоор СССР-эй чемпионат. «Арарат» —«Спартак». «Зенит» — «Металлист».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.15 — «Каунасская картинная галерея — баримтата фильм. 9.35, 10.35 — Обществоведени. 10-дахи класс 10.05, 14.10 — Немец хэлэн. 11.05 — ПТУ-гай һурагшадта. Гоё һайханиие ойлгожо һургаха. 11.35. 12.40 — Түүхэ. 9-дэхи класс. 12.05 — «Эжын һургуули». 13.10 — Хүгжэм. 3-дахи класс. 13.40 — Юрэнхы биологи. 14.40 — Телеочерк. 15.30 — «19-дэхи зуун жэлэй ородой искусство». 16.10 —Шэнэ һонин.

Улаан-Үдэ. 17.50 — Октябрятануудта «Одохон».

Москва. 18.20 — «Хүн — газарай эзэн». 19.20 — Мультфильм. 19.30 — Эрдэм дэлг...рүүлгын фильм.

Улаан-Үдэ. 19.45 — Соно...холнууд.

Москва. 20.00 — «Эрдэм ухаан ба ажабайдал». 20.15— К. Дебюсси, Хоёр рояль дээрэ гүйсэдхэгдэхэ сюитэ.

Улаан-Үдэ. 20.40 — Таакад...та, агитаторнууд болон политинформаторнууд».

Москва. 21.00 — «Амгалан нойрсогты, багашуул». 21.15— «Хани харилсаан». 21.45 —«Арадай аялга дуунууд». 22.00—«Время». 22.30 — «В 26-го не стрелять» — уран һайханай фильм.

Редактор
Р. Б. ГАРМАЕВ.

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ, ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23, редактор—2-50-96, приемная—2-54-54, зам. редактора—2-68-08, зам.редактора—2-62-62, отв. секретарь—2-50-52, секретарнат 2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского хозяйства —2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ— 2-60-21, 2-57-63, информации — 2-60-91, переводов —2-54-93, писем и селькоров — 2-67-81 корректорская — 2-33-61, выпускающие—2-35-95, объявлений —2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. Н-03643. Заказ № 267. Индекс 04649.